

Korleis har ungdommane i Hordaland det? – Radøy, Meland og Lindås

Med utgangspunkt i funna frå Ungdata 2017

INNHALD

KORLEIS HAR UNGDOMMANE I HORDALAND DET?	3
Innleiing	3
Samanfatning av funna.....	3
Om rapporten	4
KAPITTEL 1: RADØY, MELAND OG LINDÅS KOMMUNE (ALVER)	5
Korleis påverkar familieøkonomien ungdommane?.....	9
Trivsel i skulen og aktivitetsnivå	11
KAPITTEL 2: KORLEIS HAR UNGDOMSKULEELEVAR I HORDALAND DET?	13
Kven er einsame?	13
Korleis spelar familieøkonomi inn på ungdom sin trivsel, rusbruk, matvanar og aktivitetsnivå?	19
Trivsel i skulen.....	23
Bruk av skulehelsetenesta	29
KAPITTEL 3: KORLEIS HAR ELEVAR UNDER VIDAREGÅANDE OPPLÆRING I HORDALAND DET?.....	33
Kven er einsame?	33
Korleis spelar familieøkonomi inn på ungdom sin trivsel, rusbruk, matvanar og aktivitetsnivå?	40
Trivsel i skulen.....	44
Bruk av skulehelsetenesta	47
KJELDER	52

Korleis har ungdommane i Hordaland det?

INNLEIING

Gjennom det nasjonale initiativet «*Program for folkehelsearbeid i kommunane*» er det mål om å få betre kunnskap om psykisk helse og rus i kommunane. Auka kunnskap skal kunne speglast i kommunane sitt folkehelsearbeid, både i oversiktsdokument og vidare i planar og tiltak.

Ungdata er ei undersøking som blir administrert nasjonalt via Velferdsforskningsinstituttet NOVA og er ei viktig kjelde for å få meir kunnskap om desse felta. Ungdata er ei spørjeundersøking som er retta mot ungdom i ungdomsskulen og i vidaregåande skule. Gjennomføring og tilrettelegging lokalt i Hordaland blir gjort i samarbeid mellom Hordaland fylkeskommune ved Opplæringsavdelinga og Regionalavdelinga, kommunane og KoRus Vest Bergen. Ved utgangen av 2017 hadde 31 av 33 kommunar i Hordaland gjennomført Ungdataundersøking i ungdomsskulen og/ eller vidaregåande skule dei tre siste åra (2015-2017).

Denne rapporten tek utgangspunkt i informasjonen som er samla inn gjennom Ungdata. Det nye med denne rapporten er at tala er sett saman på nye måtar. Rapporten har to delar: første delen tek for seg data på kommunenivå, den neste delen tek for seg Hordaland som heilheit. I all hovudsak er tal frå 2017 nytta i begge delar av rapportane. Der dette ikkje er tilfelle, er det spesifisert i teksten. Det er tal frå ungdomsskulen som er nytta, då desse er tilgjengelege på kommunenivå.

Rapporten er i stor grad basert på innspel frå kommunane om kva problemstillingar dei ønskjer å vite meir om.

Ungdommane slit i aukande grad psykisk. Nasjonalt i 2017 var auken markant, samanlikna med tidlegare år. Auken gjeld både gutar og jenter. Samanlikna med tidlegare år er det færre elevar som brukar mykje tid på lekser, færre som har ambisjonar om høgare utdanning og fleire som fryktar at dei kan bli arbeidsledige. Det er for tidleg å seie om dette er ein trend, eller berre særskilt for årets kull, men det er noko vi bør følge med på frametter (Ungdata 2017).

Denne rapporten har hatt som mål å bidra til betre, og gjerne ny, forståing for ungdom lokalt, lokale forhold og eige nærmiljø, med særskilt fokus på psykisk helse. Den gir på langt nær alle svar, men gir oss ny kunnskap om samanhengar i lokale forhold. Derfor vil den vere eit nyttig kunnskapsgrunnlag for arbeidet med psykisk helse hos barn og unge i Hordaland.

SAMANFATNING AV FUNNA

Dei fleste ungdommar i Hordaland er både friske og aktive, har fleire vener og trivst godt i sitt nærmiljø. Dette er likt som i resten av landet. Det store fleirtalet av ungdom er svært aktive og føler seg trygge i skulen og i lokalmiljøet. Ungdom røyker, drikk og snusar mindre og mindre. Dei har engasjerte foreldre og opplever at dei har eit godt forhold til foreldra sine. Det er likevell ei rekke utfordringar som kjem fram i ungdataundersøkinga.

Ei utfordring vi ser i Ungdata er at mange er einsame, jenter i større grad enn gutar. Dei som ikkje er med på fritidsaktivitetar er meir einsame, og det same gjeld dei som har opplevd dårleg familieøkonomi. Familieøkonomien påverkar også mange forhold, deriblant kor ofte ungdommane et frukost, bruken av rusmidlar og kjensla av tryggleik i nabolaget.

Ungdommane sit også mykje føre skjermar, noko vi har sett i samband med både kjensla av einsemd og søvnproblem. Av dei som sit meir enn seks timar føre ein skjerm (*utanom skuletid*) svara svært mange at dei også har søvnproblem.

Rapporten tek også føre seg kven det er som trivast i skulen. Dei som er med på organisert fritidsaktivitet, trenar og opplever at nærmiljøet har eit godt tilbod for unge trivast betre. Dei som mistrivast i skulen skulkar også meir.

Skulehelsetenesta er også eit av hovudtemaa i rapporten. Rundt halvparten av ungdommane nyttar denne tenesta, og det er også slik at dei som slit med symptom på depresjon nyttar tenesta både i større grad og oftare. Men det er stort potensiale for å nå fleire.

OM RAPPORTEN

Datagrunnlaget i rapporten er Ungdata 2017, og meir enn 10 000 ungdommar frå heile Hordaland har vore med. Dette gir eit godt grunnlag for å sjå på samanhengar og vurdere korleis ungdommane har det.

Hovudtema i rapporten er

- Einsemd
- Trivsel i skulen
- Familieøkonomi
- Bruk av skulehelsetenesta

Vi har nytta dataen til å sjå om det er fellestrekk ved ungdommane som svara at dei til dømes er einsame, eller som mistrivast i skulen. Det vil sei at den kan nyttast til å seie noko om kven som er einsame eller mistrivast i skulen, men den kan ikkje nyttast til å seie kvifor dei same ungdommane er einsame eller mistrivast i skulen.

I den kommunale delen av rapporten er talgrunnlaget relativt lite, og difor er ikkje alle funna signifikante på kommunenivå, men dei fleste kommunane følgjer dei same mønstera som Hordaland som heilheit og på fylkesnivå er resultatene signifikante. Det å bruke kommunen sine resultat er difor nyttig når den nyttast til å sjå korleis situasjonen er i den aktuelle kommunen, men når ein vurderer kor sterke samanhengane er, vil fylkesrapporten vere meir korrekt. I dei tilfella der kommunane skil seg frå fylket som heilheit er det kommentert, og då er det knytt meir usikkerheit til tala.

Det er stor skilnad mellom størrelsen på kommunane, og det er derfor skilnad mellom kva som kan bli presentert på kommunenivå, og kva som blir for smått. For at flest mogleg skal få rapport på så lågt nivå som mogleg, har vi slått saman dei kommunane som har vedteke kommunesamanslåing til ein rapport. I kapittel 1 av denne rapporten er det derfor nytta tal frå Radøy, Meland og Lindås kommunar.

Andre kapittel av rapporten dekkjer heile fylket. Der er presentert enno fleire samanhengar enn i første del, mellom anna indikatorar som blir for små når ein trekker dei ned på kommunenivå.

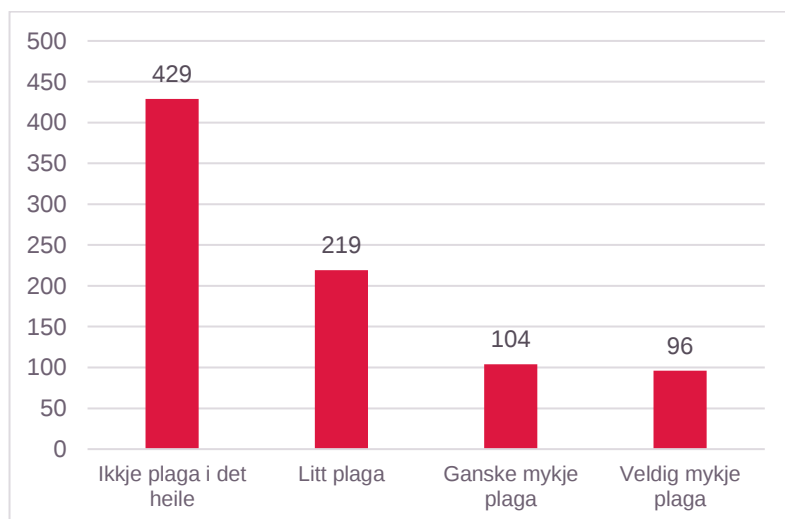
Kapittel 1: Radøy, Meland og Lindås kommune (Alver)

Ettersom Radøy, Meland og Lindås skal slå seg saman omfattar denne rapporten alle dei tre kommunane, men det vil i enkelte tilfelle vere figurar for dei enkelte kommunane, dette gjeld til dømes for spørsmål som blei endra mellom 2016 og 2017, då Lindås var med i 2016 og dei to andre var med i 2017. Det var meir enn 800 respondentar frå dei tre kommunane, noko som gir eit godt talgrunnlag for den vidare rapporten.

Ungdommane frå Radøy, Meland og Lindås ser ut til å ha det svært bra. Dei aller fleste oppgir at dei trivast i nærmiljø og på skule, har foreldre som følgjer dei opp og dei er aktive. Der er likevel område der vi ser at ungdommane kan ha det betre, og det er desse områda som er forsøkt belyst i rapporten under. I Radøy, Meland og Lindås er mønstera vi ser i stor grad like dei vi ser for fylket, men på nokon område skil dei seg ut. Dette gjeld særlig frukostvaner og trivsel i skulen. I tillegg er tendensane både mindre og større enn det vi ser for fylket i ei rekke figurar.

Det kom fram i undersøkinga at mange ungdommar i Hordaland oppgir at dei er einsame. Dette er noko som difor har blitt fulgt opp i denne rapporten. Målet er å seie noko om kven det er som er einsame, slik ein veit korleis ein kan arbeide vidare med dette.

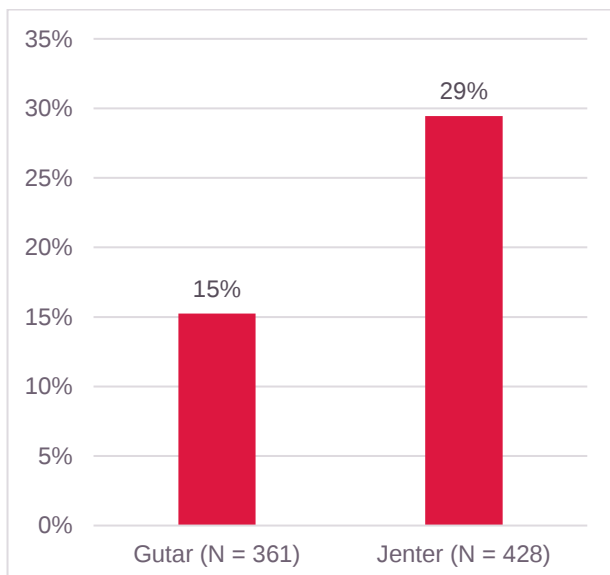
Før vi ser på kven som er einsame er det nyttig å sjå kor mange det er som sit med denne kjensla i dei tre overnemnte kommunane. Figur 1.1 viser svarfordelinga blant ungdommane på spørsmålet «Har du i løpet av den siste veka vore plaga av noko av dette: – Kjent deg einsam?». Legg merke til at det er snakk om den siste veka, svaralternativa er «Ikkje plaga i det heile», «Litt plaga», «Ganske mykje plaga» og «Veldig mykje plaga».

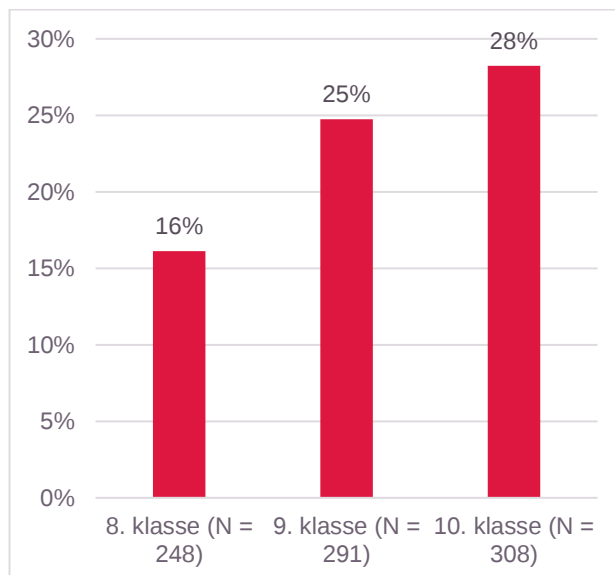
Figur 1.1: Svarfordeling på spørsmålet "Har du i løpet av den siste veka vore plaga av noko av dette: - Kjent deg einsam?"

200 ungdommar frå Radøy, Meland og Lindås oppga at dei har vore ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsmed den siste veka. Det er ein litt større del av ungdommane i desse kommune som oppgir at dei har vore einsame enn i fylket forøvreg. 24 % (1 av 5) blant ungdommane i dei kommunane svara at dei har vore ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, for Hordaland som heilheit er det same talet 21 %.

Vidare går vi nærmare inn på kven det er som oppgir at dei er einsame. Figur 1.2 og 1.3 viser kor stor del som har svara at dei er ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd delt inn etter kjøn og klassetrinn.

Figur 1.2: Kor stor del som har vore ganske eller veldig plagga med kjensla av einsemd, delt inn etter kjønn

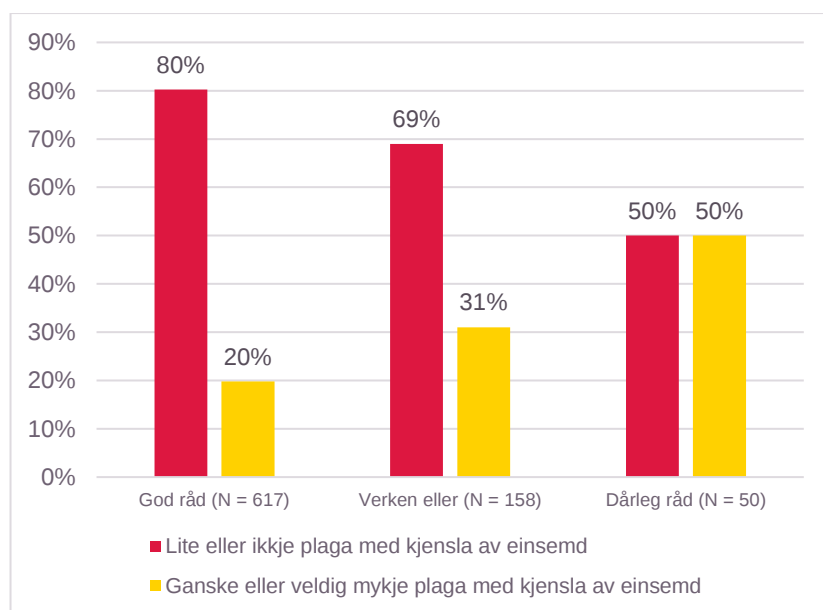

Figur 1.3: Kor stor del som vore ganske eller veldig plagga med kjensla av einsemd, delt inn etter klassetrinn

Av figurane kan vi lese at jenter er meir utsett enn gutar, og at kjensla av einsemd kjem i større grad med alderen. Nærmare bestemt kan figur 1.2 lesast slik, av gutane frå Radøy, Meland og Lindås oppgir 15 % at dei har vore ganske eller veldig mykje plagga med kjensla av einsemd den siste veka, 29 % av jentene har hatt den same kjensla. Av figur 1.3 ser vi at blant ungdommane i 10.klasse har meir enn 1 av 4 oppgitt å ha vore ganske eller veldig mykje plagga med kjensla av einsemd, mot 1 av 6 i 8. klasse.

I undersøkinga fekk ungdommane spørsmålet «Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?». I figuren under er dei som svara «Vi har hatt god råd heile tida» og «Vi har stort sett hatt god råd» satt i gruppa «God råd», dei som svara «Vi har verken hatt god råd eller dårleg råd» er i gruppa «Verken eller», til slutt er dei som svara «Vi har stort sett hatt dårleg råd» eller «Vi har hatt dårleg råd heile tida» satt i gruppa «Dårleg råd».

Figur 1.4 viser kryssinga mellom familieøkonomi og einsemd.

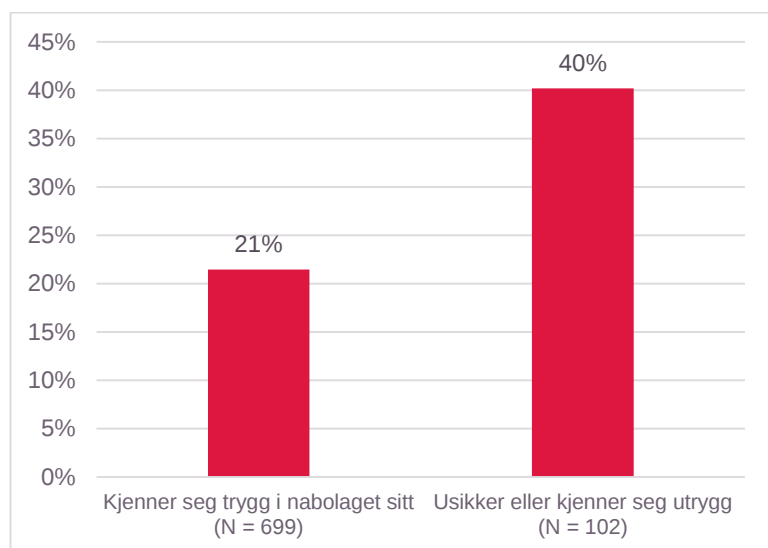
Figur 1.4: Kor stor del har vore ganske eller veldig plagga med kjensla av einsemd, delt inn etter økonomisk status

Dei fleste ungdommane oppgir at deira familie har hatt god råd dei siste åra, men det er nokon som ikkje har det. Det vi ser er at det er ein samvariasjon mellom kjensla av einsemd og opplevd familieøkonomi. Dei som

oppgir at dei har hatt dårleg råd delar av eller heile tida dei siste to åra er i langt større grad plaga med kjensla av einsemd enn dei som har hatt god råd. Halvparten av dei som har hatt dårleg råd svara at dei også har følt seg einsame.

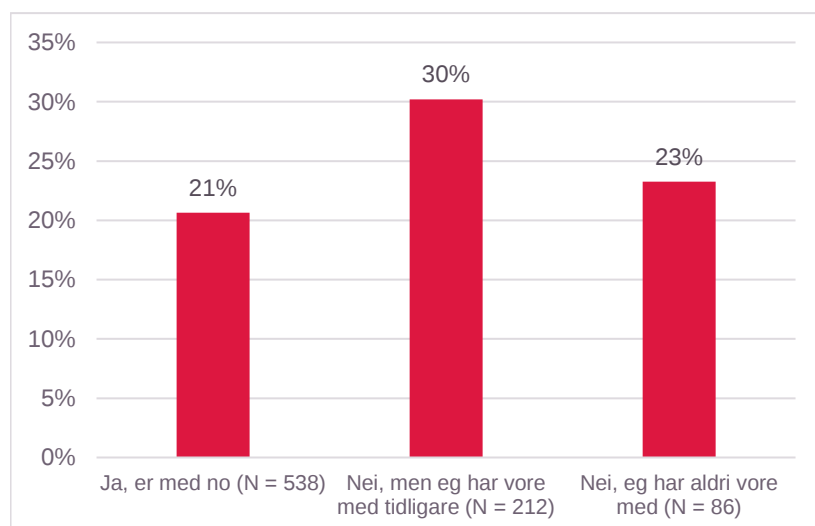
Figur 1.5 viser kryssinga mellom det å kjenne seg trygg i eige nærmiljø og det å kjenne seg einsam.

Figur 1.5: Kor stor del har vore ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter tryggleik i sitt nærmiljø

Dei fleste i dei tre kommunane kjenner seg trygge, men 102 ungdommar svara at dei er usikker eller kjenner seg utrygge i sitt nærmiljø, av desse svara 40 % at dei er einsame. Det viser at det er ein samvariasjon mellom dei to variablane.

Figur 1.6 viser kor stor del som kjenner seg einsame delt inn etter om dei er eller har vore med på organiserte fritidsaktivitetar.

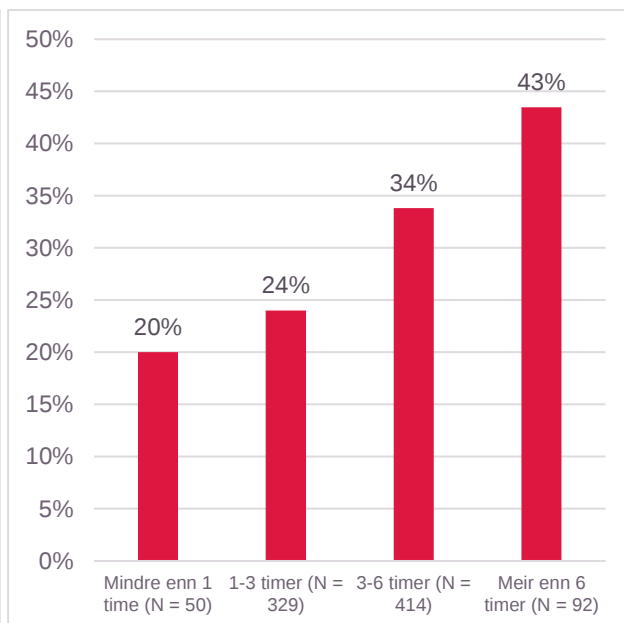
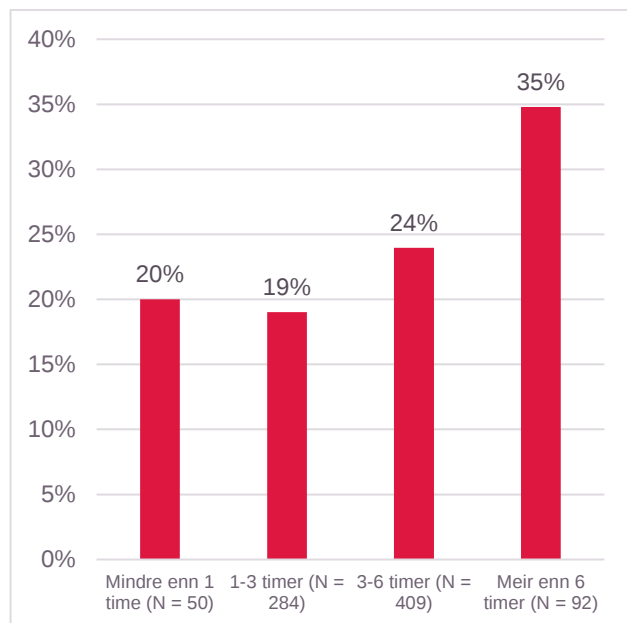

Figur 1.6: Kor stor del har vore ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter deltaking på organisert fritidsaktivitetar

Dei som er med på organiserte fritidsaktivitetar er minst utsette for å vere einsame, men det er relativt liten skilnad mellom dei og dei som svara at dei aldri har vore med. Dei som kjenner seg mest einsame er dei som har vore med tidligare, men ikkje lengre er med. Det kan tenkast at det heng saman med at det tilbodet kommunen har ikkje treffe alle, men det kan også henge saman med økonomi eller at ein ikkje har moglegheit til å komme seg til og frå aktivitetane. Dei som aldri har vore med er derimot mindre einsame, noko som kanskje kjem av at dei kan vere flinkare å aktivisere seg sjølve, eller at dei rett og slett ikkje veit kva dei går

glipp av i like stor grad som dei som var med tidligare. For fylket som heilheit er dei to gruppene som ikkje er med på organisert likare, og gruppa med dei som er med er den som skil seg mest frå dei to andre.

Vi veit at ungdommane bruker ein del tid føre skjermar, og ønskte difor å sjå litt nærmare på dette. Figurane 1.7 og 1.8 under ser vi korleis tid føre ein skjerm (*utanom skuletid*) på ein vanleg dag heng saman med einsemd og søvnproblem. Det er snakk om både TV, data og nettbrett. Figur 1.7 viser einsemd, og figur 1.8 viser søvnproblem.

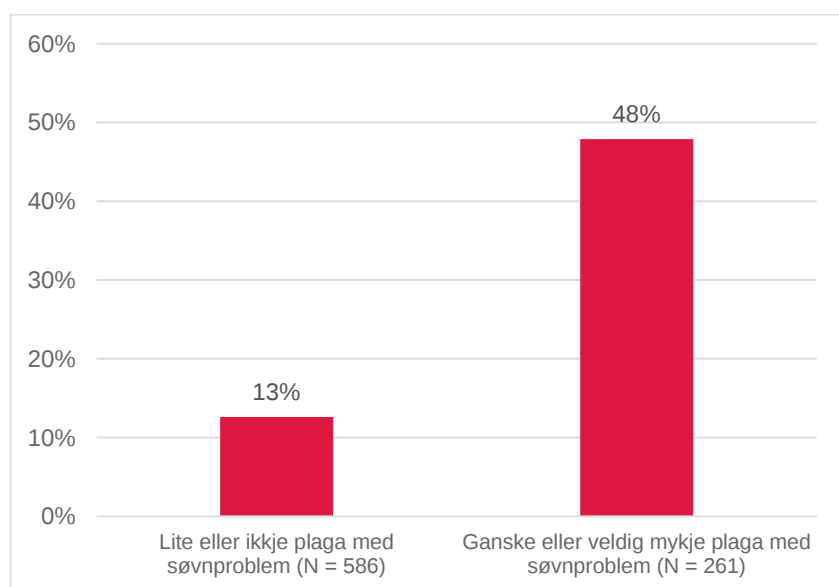

Figur 1.7: Kor stor del har vore ganske eller veldig plagad med kjensla av einsemd, delt inn etter tid før ein skjerm

Figur 1.8: Kor stor del har vore ganske eller veldig plagad med søvnproblem, delt inn etter tid før ein skjerm

Ein stor del av ungdommane frå Meland, Lindås og Radøy sit mellom tre og seks timar før ein skjerm på ein vanleg dag. Jo meir ein sit før ein skjerm, jo større er sannsynet for at ein er plagad med både einsemd og søvnproblem. Av dei som sit meir enn seks timar før ein skjerm er 1 av 3 plagad med kjensla av einsemd, og meir enn 2 av 5 har problem med søvnen. Vi ser dei same mønstera når vi ser på fylket som heilheit.

Figur 1.9 viser kryssinga mellom det å kjenne seg einsam og søvnproblem. Stolpen til venstre representerer dei som svara at dei anten har vore «Lite plagad» eller «Ikkje plagad i det heile» med søvnproblem, og stolpen til høgre er dei som har svara «Ganske mykje plagad» eller «Veldig mykje plagad» med søvnproblem.

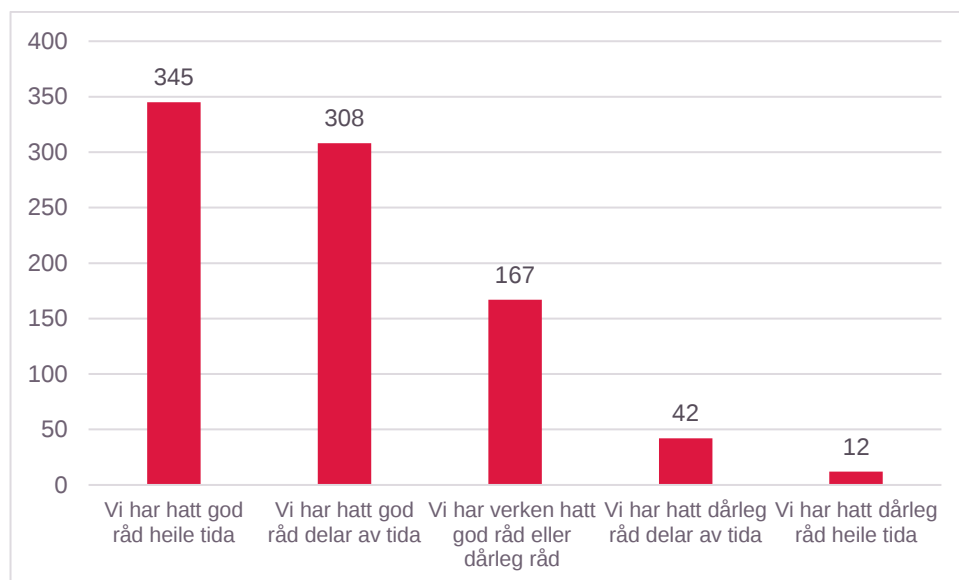
Figur 1.7: Kven som kjenner seg einsame delt inn etter eventuelle søvnproblem

Det er ein samvariasjon mellom søvnproblem og kjensla av einsemd. Av figuren kan vi lese at av dei med søvnproblem har nesten halvparten følt seg einsame i løpet av den siste veka. Av dei utan søvnproblem er det derimot like over 1 av 8 som kjenner seg einsame.

KORLEIS PÅVERKAR FAMILIEØKONOMIEN UNGDOMMANE?

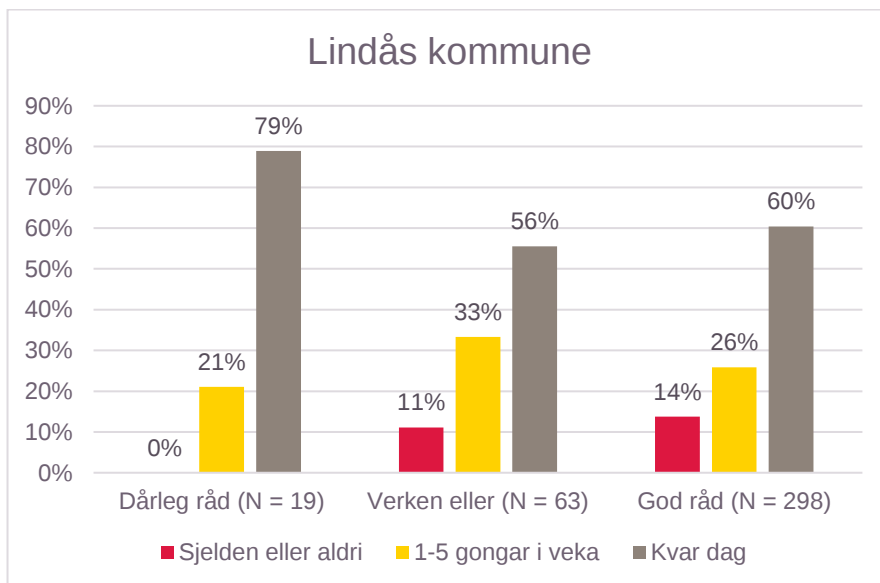
Vi har allereie sett at dei som oppgir at dei har hatt dårleg råd/økonomi anten delar av eller heile tida dei siste to åra er meir einsame enn dei som ikkje har det problemet. Vi går difor litt nærmare inn på temaet med økonomisk status. Figuren under viser svarfordelinga på spørsmålet «*Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?*» for ungdommane frå Radøy, Meland og Lindås.

Figur 1.8: Svarfordeling på spørsmålet "Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?"

Dei aller fleste frå dei tre kommunane har hatt god råd, men vi ser at 54 ungdommar har oppgitt dårleg råd delar av eller heile tida dei siste to åra. I dette kapitlet er desse tala brukt til å seie noko om korleis økonomiske forhold heng saman med korleis ungdommane har det i sine liv. Grappa «*Dårleg råd*» er dei som svara «*Vi har stort sett hatt dårleg råd*» og «*Vi har hatt dårleg råd heile tida*», Grappa «*Verken eller*» er dei som svara «*Vi har verken hatt god råd eller dårleg råd*», og grappa «*God råd*» inneheld dei siste to kategoriane på spørsmålet over.

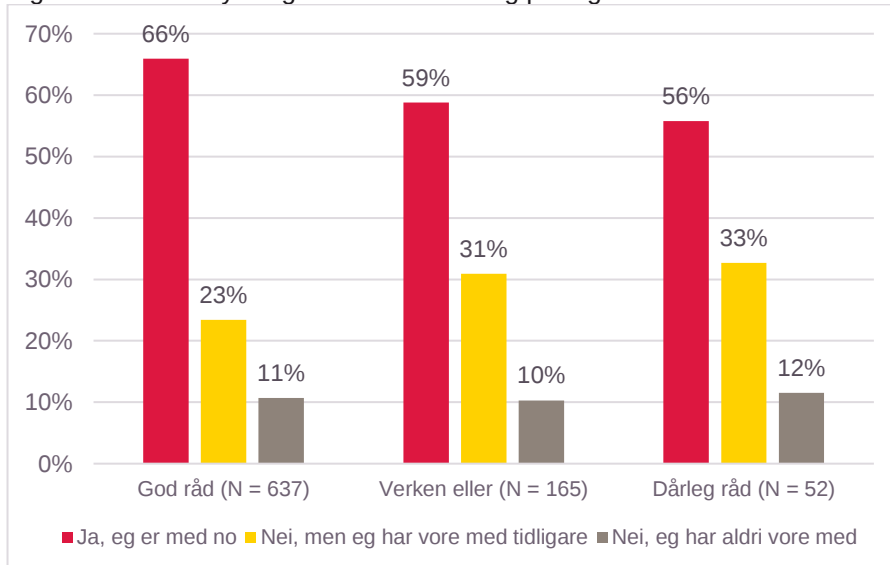
Figur 1.11 viser kryssinga mellom frukostvaner og familieøkonomi for Lindås kommune. Her er berre svara frå ungdommane i Lindås kommune, då rapporteringa på svara vart endra mellom 2016 og 2017.

Figur 1.9: Frukostvaner, delt inn etter økonomisk status for Lindås kommune

Dei fleste ungdommane frå Lindås et frukost daglig. For fylket som heilheit er det dei med god råd som et frukost oftast, men i Lindås er dette bildet annleis. Ingen av dei som har hatt dårlig råd svarta at dei et frukost sjeldan eller aldri, blant dei i gruppene «Verken eller» og «God råd» er det høvesvis 11 % og 14 % som ikkje et frukost. Det er også ein større del av dei som har hatt dårlig råd som svarta at dei et frukost kvar dag enn av dei med god råd. Dette er som sagt motsett tendens i forhold til resten av fylket, der dei med dårlig råd et frukost sjeldnare enn dei som har hatt god råd.

Figur 1.12 viser kryssinga mellom deltaking på organiserte fritidsaktivitetar og familieøkonomi.

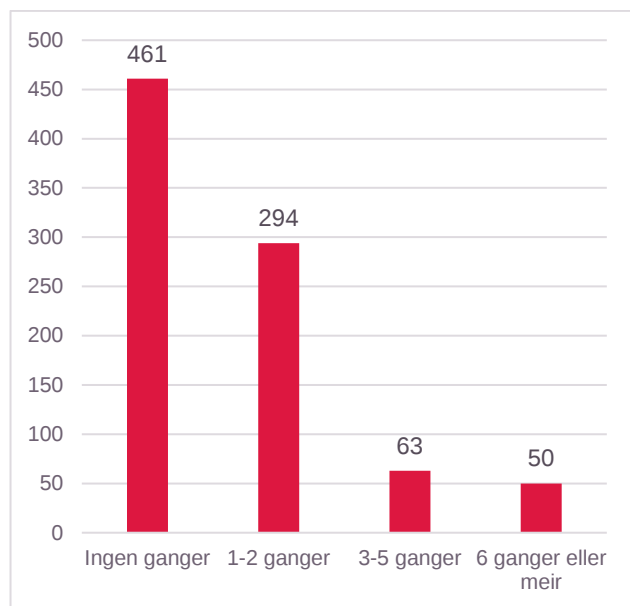

Figur 1.10: Deltaking på organiserte fritidsaktivitetar, delt inn etter økonomisk status

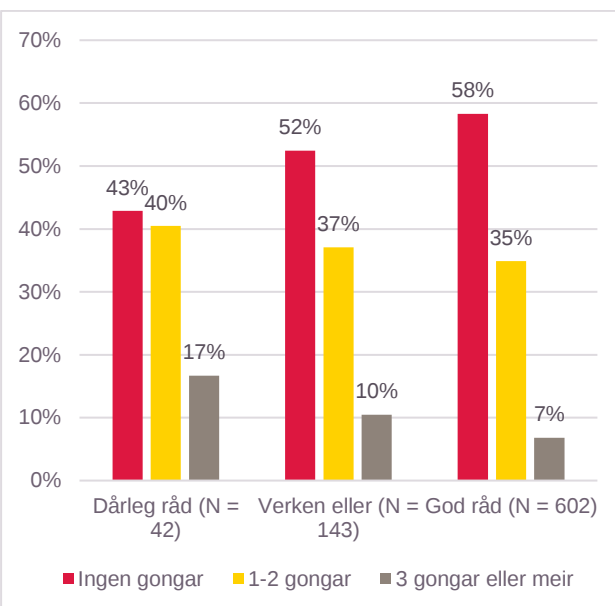
Dei som har dårlig råd er mindre med på organiserte fritidsaktivitetar enn dei med god råd. Det vi likevill ser er at delen som svarta at dei aldri har vore med er like stor i alle gruppene, det er spesielt for desse tre kommunane. I fylket som heilheit er det relativt mange blant dei som har hatt dårlig råd som aldri har vore med på organiserte fritidsaktivitetar. I dei tre kommunane er det likevill ein større del blant dei som har hatt dårlig råd som har slutta på organiserte fritidsaktivitetar enn blant dei med betre råd.

Skulehelsetenesta er eit tilbod til all ungdom, vi ønskjer å sjå på kor godt denne tenesta når ut til dei som treng den. Tenestene varierer mellom kommunane. Vi har ikkje gått inn og sett på samanhengen mellom tilbodet i dei fem kommunane, og desse funna. Ein må difor nytte lokalkunnskap i arbeidet med desse tala.

Under ser vi to figurar om bruk av skulehelsetenesta. Ungdommane fekk spørsmålet «Kor mange gonger har du brukt følgjande helsetenester dei siste tolv månadene? – Helsesøster eller skulelege», og fordelinga av svara på dette spørsmålet er vist i figur 1.13. Figur 1.14 viser kor stor del som ikkje har besøkt skulehelsetenesta delt inn etter økonomisk status.

Figur 1.13: Svarfordeling på spørsmålet «Kor mange gonger har du brukt følgjande helsetenester dei siste tolv månadene? - Helsesøster eller skulelege»

Figur 1.14: kor stor del som aldri har besøkt skulehelsetenesta, delt inn etter økonomisk status

Av figuren over til venstre ser vi at ein stor del av ungdommane i dei tre kommunane har besøkt skulehelsetenesta. Om lag 47 % har vore innom skulehelsetenesta minst éin gang. Dette er omtrent som like stor del som i fylket forøvreg.

Ser vi litt nærmare på kven som har nytta skulehelsetenesta ser vi at det er ein større del blant dei som har hatt dårleg råd som nyttar denne tenesta, enn av dei med god råd (figur 1.14). Godt over halvparten av dei med dårleg råd har vore innom skulehelsetenesta. Dette kan sjølvstøtt kome av fleire årsaker, anten om det er at dei med dårleg råd er meir plaga av psykiske og fysiske plager enn dei med god råd, eller om dei med god råd har fleire alternativ. Men det viser at dei som kanskje har mest behov for ei slik teneste også brukar den.

I kapittelet for heile fylket ser vi meir på korleis den økonomiske statusen påverkar ungdommane, og kven som nyttar seg av skulehelsetenesta.

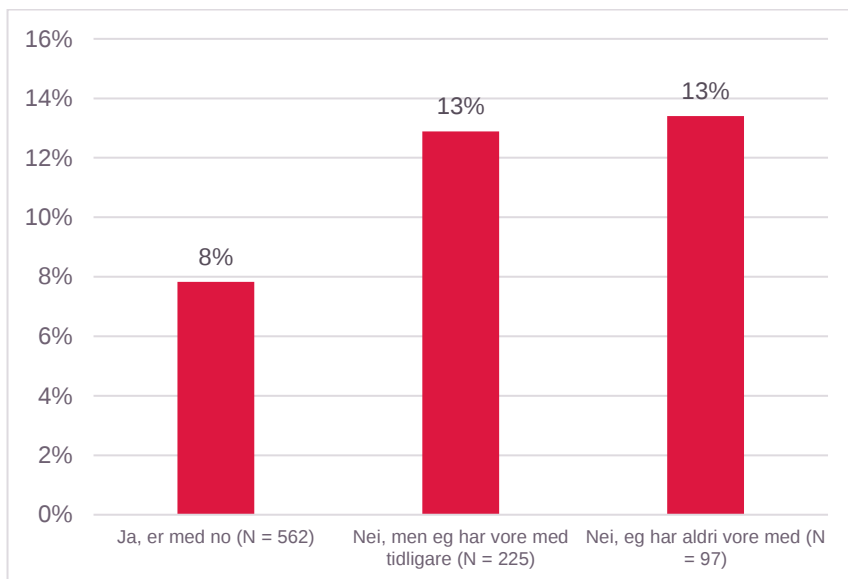
TRIVSEL I SKULEN OG AKTIVITETSNIVÅ

Det er eit viktig mål at ungdommane skal trivast i skulen. Dette er den arenaen dei tilbringer mest tid, og difor svært viktig for ungdommane. Under går vi nærmare inn på temaet med trivsel i skulen.

Dei aller fleste trivast i skulen, med trivselen er litt lågare i dei tre kommunane (90 %) enn i fylket som heilheit (93 %). I dei neste figurane ser vi nærmare på dei som ikkje trivast i skulen.

Figurane under viser den delen som svara «Litt ueinig» og «Heilt ueinig» på spørsmål der ungdommane blei bedne om å ta stilling til påstanden «Eg trivast på skulen», kryssa med andre variablar. Dei aller fleste trivast som sagt i skulen, men figurane her viser om dei som ikkje trivast har meir til felles enn at dei ikkje trivast.

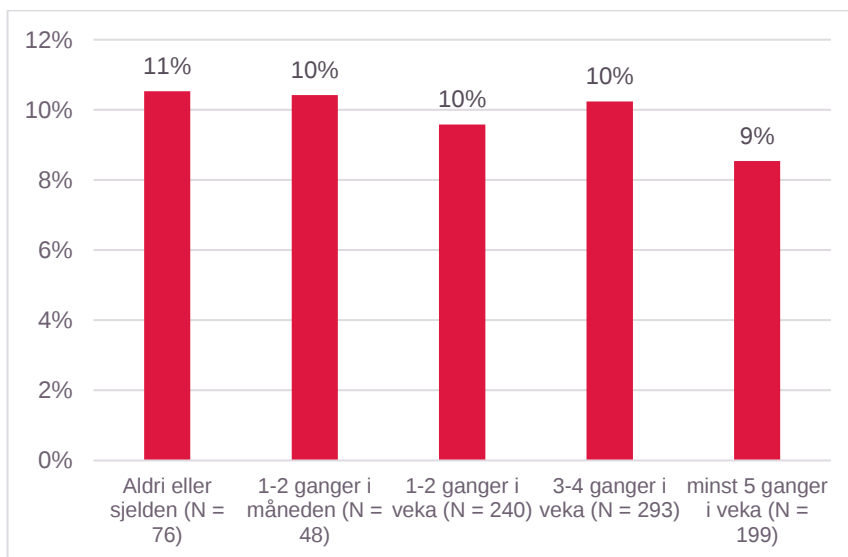
Figur 1.15 viser kryssinga mellom trivsel i skulen og deltaking på organiserte fritidsaktivitetar.

Figur 1.11: Kor stor del som mistrivast i skulen, delt på deltaking på organiserte fritidsaktivitetar

I Radøy, Meland og Lindås er det dei som er med på organiserte fritidsaktivitetar som også trivast best på skulen. Dette stemmer overeins med det vi ser i fylket som heilheit. Det er nesten ingen skilnad mellom dei to gruppene som ikkje er med.

Figur 1.16 viser kor stor del som mistrivast i skulen, delt inn etter kor ofte dei trenar. Svara er delt inn etter spørsmålet «Kor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten eller sveitt?»

Figur 1.12: Kor stor del som mistrivast i skulen, delt inn etter kor ofte dei trenar

I dei tre kommunane ser det ikkje ut til å vere nokon samvariasjon mellom det å vere fysisk aktivitet og trivsel i skulen. Dette er ein anna tendens enn det vi har sett i fylket, der dei som trenar minst éin gong i veka trivast betre i skulen enn dei som trenar sjeldnare enn dette.

I neste kapittel er alle kommunane som svara i 2017 slått saman, og viser difor litt større samanhengar. Når mengda svar er større, kan ein seie med større sikkerheit om samanhengane er tilfeldige, eller ikkje. I den neste delen er det presentert langt fleire samanhengar enn det som er vist over. Der kan du lese om fleire koplingar som seier noko om einsemd, økonomisk status, bruk av skulehelsetenesta og trivsel i skulen. Tendensane vi ser for fylket som heilheit er i stor grad likt som for enkeltkommunane, men resultatata blir for små til at dei kan presenterast på kommunenivå. Men sidan tendensane er like, er dei relevante og kan likevel overførast og nyttast i kommunen. Ved å sjå på eigne resultat opp mot fylkestat, får ein eit inntrykk av kvar skoen trykker mest.

Kapittel 2: Korleis har Ungdomskuleelevar i Hordaland det?

I det følgjande kapittel er alle kommunane som svara i 2017 slått saman, og viser difor litt større samanhengar. Når mengda svar er større, kan ein seie med større sikkerheit om samanhengane er tilfeldige, eller ikkje. I den neste delen er det presentert langt fleire samanhengar enn det som er vist i dette kommunekapittelet. Der kan du lese om fleire koplingar som seier noko om einsemd, økonomisk status, bruk av skulehelsetenesta og trivsel i skulen. Tendensane vi ser for fylket som heilhet er i stor grad likt som for enkeltkommunane, men tala for enkelte kommunar blir for små til at dei kan presenterast på kommunenivå. Men sidan tendensane er like, er funna frå fylket relevante og kan overførast og nyttast i kommunen. Ved å sjå på eigne resultat opp mot fylkestal, får ein òg eit inntrykk av kvar skoen trykker mest.

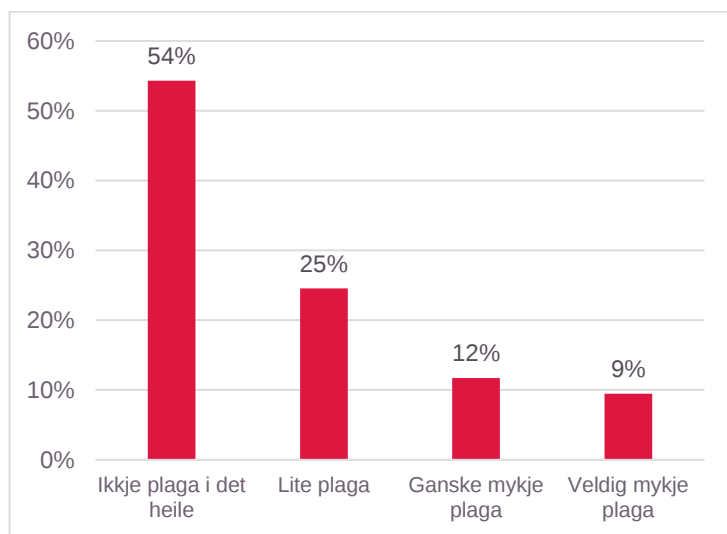
Den følgjande delen er basert på tal frå Ungdataundersøkinga blant ungdomsskuleelevar i heile Hordaland. Ulike kommunar har delteke ulike år, men denne delen er i hovudsak basert på svara til ungdomskuleelevar som svara våren 2017 (*skuleåret 2016/2017*). Dersom det ikkje er tilfellet vil det stå nemnt.

Rapporten er delt inn i ulike delar etter problemstillingar som vi har vurdert som interessante å sjå nærmare på.

Dei fleste ungdommar i Hordaland er både friske og aktive, har fleire venar og trivast godt i sitt nærmiljø, men mange oppgir at dei er einsame. Vi startar difor med å sjå på temaet einsemd, og kven som oppgir at dei er einsame.

KVEN ER EINSAME?

Figur 2.1 viser svarfordelinga på spørsmålet «*Har du i løpet av den siste veka vore plaga med noko av dette? – Følt deg einsam*».

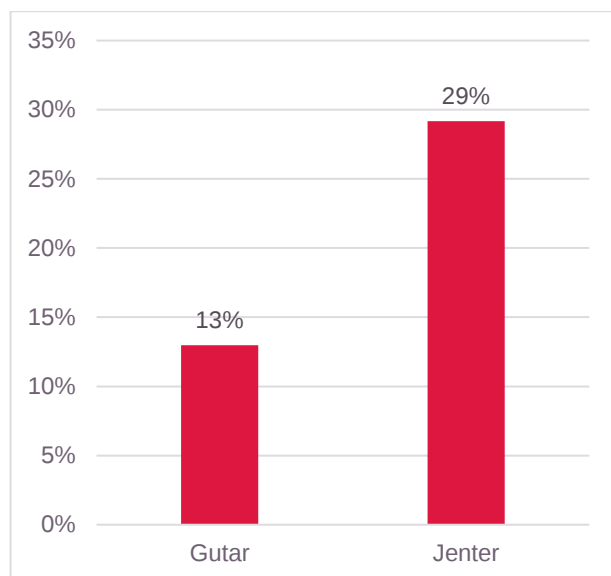

Figur 2.1: Svarfordeling på spørsmålet "Har du i løpet av den siste veka vore plaga med noko av dette? - Følt deg einsam"

Over 2000 elevar i ungdomskulen svara at dei har vore ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd den siste veka. Det vil seie 21 % eller 1 av 5 elevar i Hordaland. Dette i seg sjølv er interessant, men under har vi sett på om desse elevane har nokre andre fellestrekk.

I dei følgjande figurane blir svara på spørsmålet om einsemd presentert i to grupper; dei som oppgir at dei har vore *lite eller ikkje plaga* og dei som oppgir at dei har vore *ganske eller veldig mykje plaga* med kjensla av einsemd den siste veka. Denne inndelinga har blitt gjort for å prøve å sjå om det er fellestrekk mellom dei som meldar tilbake positive eller negative svar, og andre faktorar. Denne inndelinga er gjennomgåande i rapporten.

Figur 2.2 og 2.3 viser delen elevar som har vore ganske eller veldig mykje plaga med einsemd kryssa med kjønn (figur 2.2) og klassetrinn (figur 2.3). Vi nyttar dei til å sjå om det er skilnad mellom jenter og gutar, eller om det betyr noko kva for eit trinn dei går på.

Figur 2.2: Delen som har vore ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter kjønn

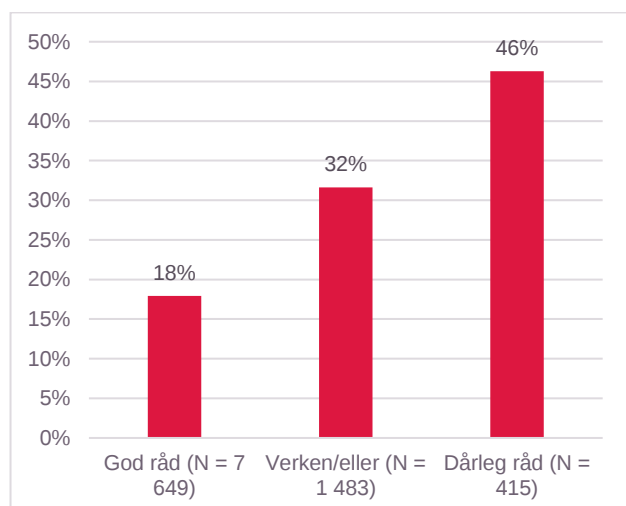

Figur 2.3: Delen som har vore ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter klassetrinn

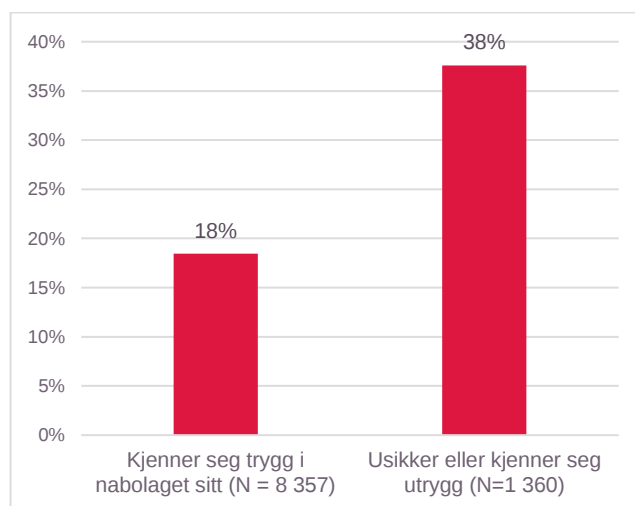
Det vi kan lese ut frå figurane over er at jenter er meir plaga med kjensla av einsemd enn gutar, og at denne kjensla stig med alderen for dei som går på ungdomskulen.

I undersøkinga fekk ungdommane spørsmålet «Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?». I figur 2.4 under er dei som svara «Vi har hatt god råd heile tida» og «Vi har stort sett hatt god råd» satt i gruppa «God råd», dei som svara «Vi har verken hatt god råd eller dårleg råd» er i gruppa «Verken/eller», og dei som svara «Vi har stort sett hatt dårleg råd» eller «Vi har hatt dårleg råd heile tida» er satt i gruppa «Dårleg råd».

Figurane 2.4 og 2.5 viser kryssingane mellom einsemd og familieøkonomi og mellom einsemd og tryggleik i eige nærområde.

Figur 2.4: Delen som har vore ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter oppleving av økonomisk status

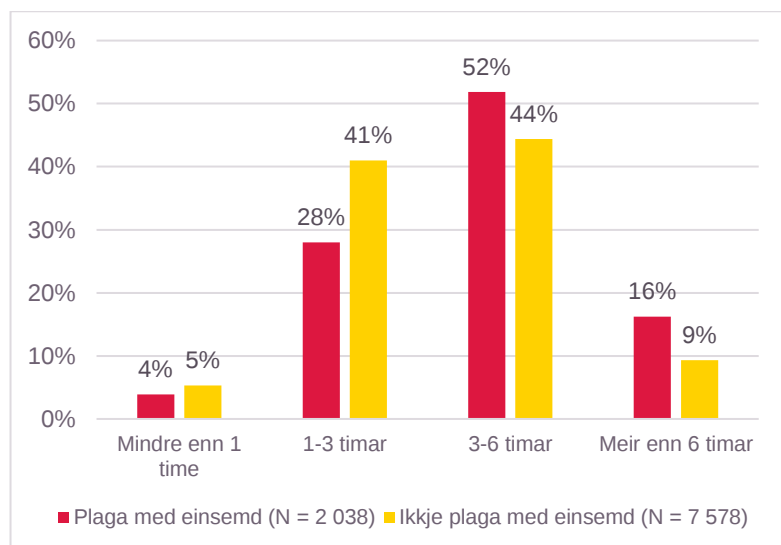
Figur 2.5: Delen som har vore ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter tryggleik i nærområdet

Av figurane 2.4 og 2.5 ser vi eit mønster som tyder på at økonomi og tryggleik i eige nærområde heng saman med kjensla av einsemd. Av dei som svara at dei anten tidvis eller alltid har hatt dårleg råd (i løpet av dei siste to siste åra), svara nærmare halvparten at dei også har følt seg einsame i løpet av den siste veka. Det er ein

langt større del enn av dei med god råd. Her ser vi tydeleg «trappetrinna» som kjenneteiknar sosial ulikskap i helse; det er ei trappetrinnseffekt (også kalla *gradient*) som går frå dei med mindre ressursar og trinnvis oppover til dei som har mest ressursar. Det er med andre ord ikkje snakk om ytterpunkt, men gradvise skilnader. Ser vi på tryggleik i eige nærområde ser vi eit liknande mønster, der dei som er usikre eller kjenner seg utrygge også er dei som er mest einsame. Det er ein samanheng mellom tryggleik og familieøkonomi også, den blir nærmare omtala i kapitlet om familieøkonomi.

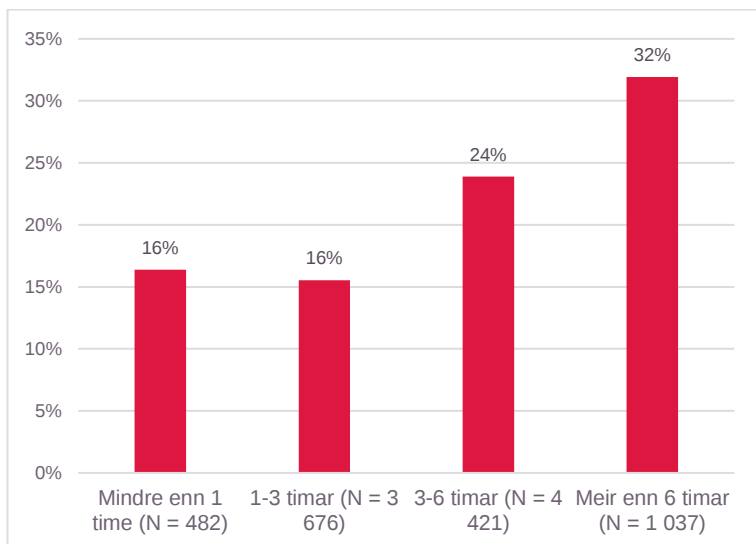
Ungdom brukar mykje av dagen sin føre ein skjerm. Den største delen (27 %) sitter mellom 3-4 timar føre ein skjerm kvar dag og like bak følgjer gruppa som svara at dei satt mellom 2-3 timar (24 %) føre skjermen. Figur 2.6 viser korleis svara på spørsmålet «Utanom skulen, kor lang tid brukar du vanlegvis på aktivitetar føre ein skjerm i løpet av ein dag?» fordeler seg for dei som er lite eller ikkje plaga av einsemd (gul søyle) og dei som er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd (raud søyle).

Figur 2.6: Svarfordeling på spørsmålet «Utanom skulen, kor lang tid brukar du vanlegvis på aktivitetar føre ein skjerm i løpet av ein dag?», delt inn etter om dei har følt seg einsame eller ikkje.

Av figur 2.6 kan vi sjå at det er skilnad mellom dei som er ganske eller veldig mykje plaga av kjensla av einsemd og dei som ikkje er det i tal timar føre ein skjerm på ein vanlig dag. 68 % av dei som er einsame sit føre ein skjerm meir enn tre timar om dagen, av dei som ikkje er einsame er det 53 % som sitter så mykje føre ein skjerm. Her er det og interessant å sjå korleis dei som ikkje er plaga av einsemd er den største gruppa blant dei som brukar mindre enn tre timar føre ein skjerm (46% mot 32%), medan dei som er plaga med einsemd dominerer i dei gruppene som brukar mykje tid føre ein skjerm (68% mot 53%).

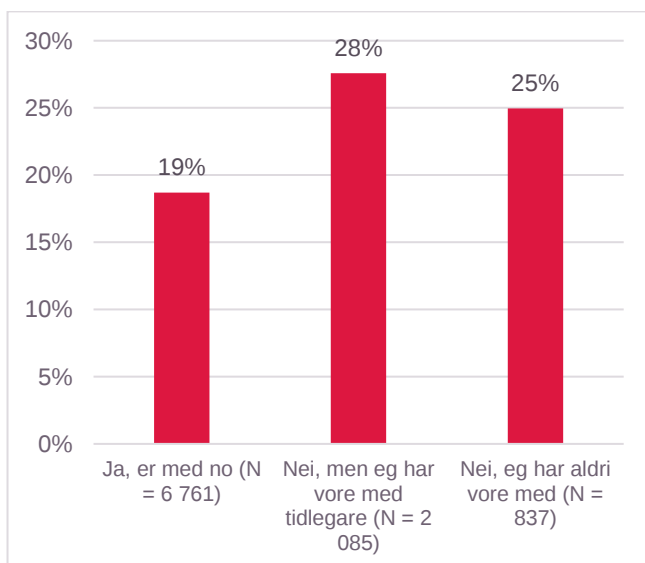
Figur 2.7 viser noko av det same bildet vi såg over. Den viser kor stor del som svara at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter kor mange timar dei brukar føre ein skjerm.

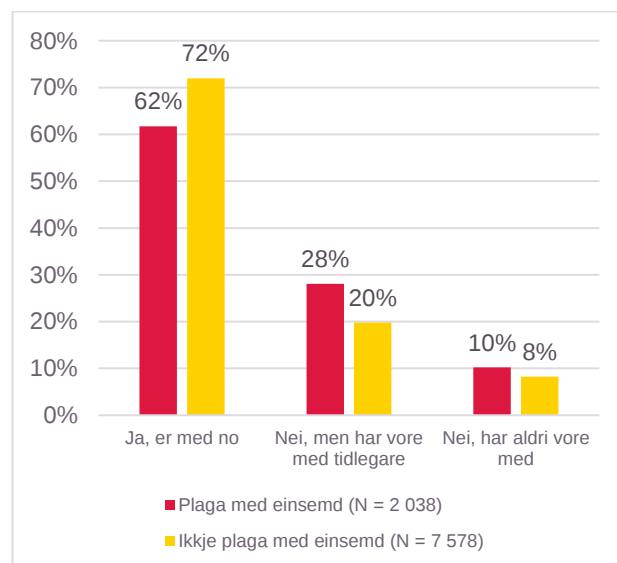
Figur 2.7: Kor stor del som svarta at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter skjermtid

Figur 2.7 bekreftar at dei som sit mykje føre ein skjerm er meir plaga av einsemd enn dei som ikkje gjer det. Blant dei som sit seks timar eller meir føre ein skjerm kvar dag er 1 av 3 einsame.

I figur 2.8 og 2.9 ser vi på korleis deltaking på organiserte fritidsaktivitetar og einsemd. Figur 2.8 viser kor stor del av ungdommane som er einsame, delt inn etter eventuell deltaking på slike aktivitetar. Figur 2.9 viser svarfordelinga på det same spørsmålet «Er du, eller har du tidlegare vore med i nokon organisasjonar, klubber, lag eller foreiningar – etter at du fylte 10 år?», fordelinga er delt inn i gruppene ganske eller veldig mykje plaga med einsemd (raude søyler) og dei er lite eller ikkje plaga med kjensla av einsemd (gule søyler). Med andre ord: kor mykje deltek dei som oppgir at dei er einsame, samanlikna med dei som ikkje er det.

Figur 2.8: Del som svarta at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter deltaking på organiserte fritidsaktivitetar

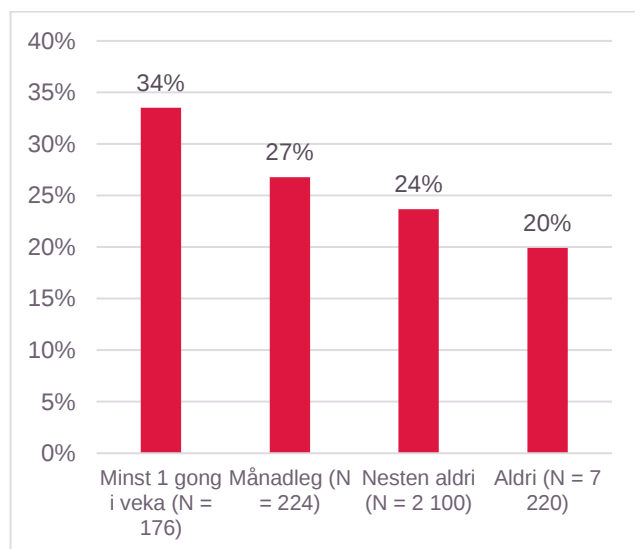
Figur 2.9: Deltaking på organiserte fritidsaktivitetar, delt inn etter kjensla av einsemd

Figur 2.8 viser at dei som er med på organiserte fritidsaktivitetar i mindre grad er plaga av einsemd enn dei som ikkje er med. Men det er framleis 19% - nesten 1 300 - ungdomskuleelevar i Hordaland som er med på slike aktivitetar, men som likevel er ganske eller veldig plaga av å føle seg einsame. Den gruppa der størst del er einsame er dei som har vore med tidlegare, men ikkje er med lengre.

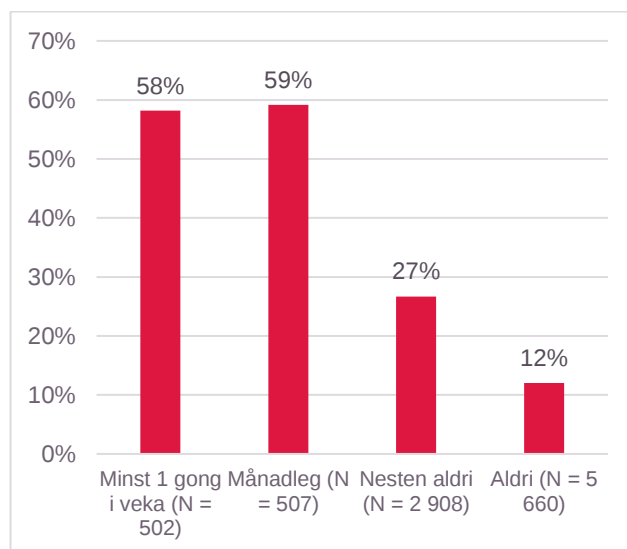
I figur 2.9 er dei som er einsame representerte ved dei raude søylene, og dei som ikkje er einsame representerte ved gule søylene. Det vi ser er at 38 % av dei som er ganske eller veldig mykje plaga av kjensla av einsemd ikkje er med på organiserte fritidsaktivitetar, medan av dei som ikkje er einsame er det 28 % som

ikkje er med. Dei som opplever at dei er einsame dominerer gruppene som ikkje deltek, mens dei som ikkje opplever einsemd i større grad deltek.

Figurane under viser kryssinga mellom mobbing og kjensla av einsemd, vi har sett på både dei som mobbar andre, og dei som blir mobba. Ungdommane blei stilt spørsmåla «Hender det at du er med på plaging, truslar eller utfrysing av andre unge på skulen eller i fritida?», og «Hender det at du sjølv blir utsatt for plaging, truslar eller utfrysing av andre unge på skulen eller i fritida?». Svara på desse spørsmåla har vi brukt til å sjå om dei som mobbar/ blir mobba er meir utsett for kjensla av einsemd.

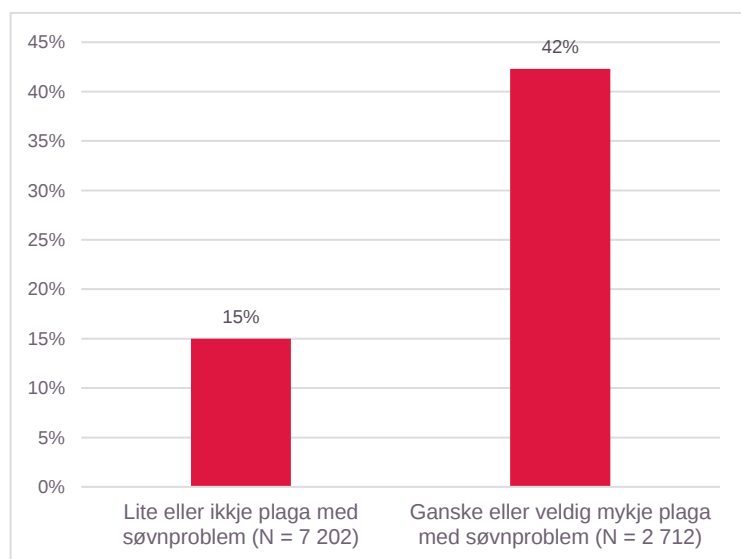
Figur 2.10: Delen som svara at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter svara på spørsmål om dei har mobba andre

Figur 2.11: Delen som svara at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter svara på spørsmål om dei har blitt mobba

Dei fleste ungdommane i Hordaland oppgir at dei verken mobbar eller blir mobba (høvesvis 80 % og 88 %). Som vi ser av figurane over er det likevel slik at både dei som mobbar og dei som blir mobba i større grad kjenner seg einsame enn dei som ikkje mobbar/ blir mobba. Men det er ein langt større del av dei som blir mobba som sit med denne kjensla enn dei som mobbar andre. Nesten 60 % av dei som blir mobba oftare enn ein gang i månaden sliter med kjensla av einsemd.

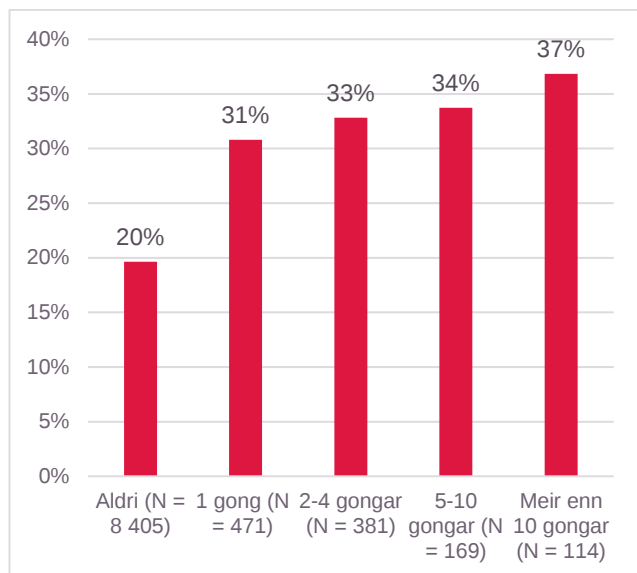
Figur 2.12 viser kryssinga mellom det å vere ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, med det å vere plaga med søvnproblem.

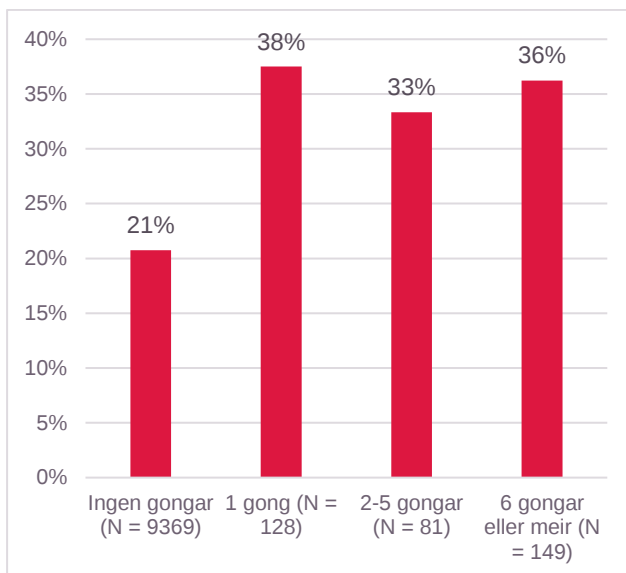
Figur 2.12: Delen som svara at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter søvnproblem

Søvnproblem og skjermtid har også ein samvariasjon der dei som sit mykje før ein skjerm er meir plaga med søvnproblem enn andre. 449 ungdommar i ungdomskulane i Hordaland oppgir at dei både er plaga med søvnproblem og at dei sit før ein skjerm minst seks timar. Det er 1 039 ungdommar i gruppa med søvnproblem som sit meir enn 4 timar før ein skjerm.

Figur 2.13 og 2.14 viser delen av dei som er ganske eller veldig mykje plaga med einsemd delt inn etter svaret på spørsmålet «Dersom du tenker spesielt på dei siste seks månedane, kor mange gongar har du drukket så mykje alkohol at du har følt deg tydelig rusa», og «Kor mange gongar har du vore med på, eller gjort nokre av dette det siste året – de siste 12 månader – Brukt hasj eller marihuana?».

Figur 2.13: Kor stor del som svarta at dei er einsame, delt inn etter alkoholkonsum

Figur 2.14: Kor stor del som svarta at dei er einsame, delt inn etter hasjbruk

Fyrst og fremst vil vi påpeike at dei fleste ungdommane i ungdomskulealder i Hordaland verken nyttar alkohol eller rus i særleg stor grad. Det er enda færre som nyttar hasj enn alkohol. Figur 2.13 viser at det er stor skilnad mellom dei som har drukke alkohol minst éin gang og dei som aldri har gjort det, når det gjeld kor stor del som har kjent seg einsame. Kor ofte dei drikker alkohol spelar derimot mindre rolle når vi ser på kor stor del som er einsame (men hugs at dette gjeld ungdomskulen). Av dei som svarta på spørsmålet svarta 88 % at dei ikkje har drukke så mykje alkohol at dei har følt seg tydelig rusa det siste året.

Figur 2.14 viser det same som figur 2.13, berre for hasj. Vi ser også her at det er stor skilnad mellom dei som aldri har nytta rusmiddelet og dei som har gjort det når det gjeld kjensla av einsemd. Kor ofte dei har nytta det har heller ikkje her særleg mykje å seie.

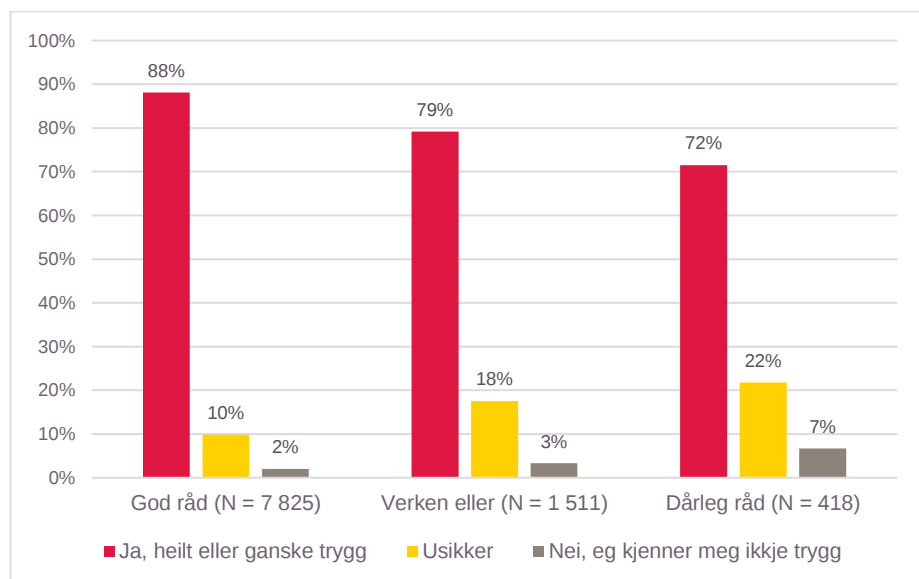
Ein kan stille spørsmålet om kva som kom fyrst. Det er mogleg å tenke seg at det er dei som er einsame som oppsøker miljø der alkohol og hasj er meir vanleg. Det gjeld kanskje særleg hasjbruk, vi ser også at det er relativt få ungdommar i ungdomskulealder som har prøvd hasj.

KORLEIS SPELAR FAMILIEØKONOMI INN PÅ UNGDOM SIN TRIVSEL, RUSBRUK, MATVANAR OG AKTIVITETSNIVÅ?

Av 9 920 svar er det 435 ungdommar som har opplyst at dei har hatt dårleg råd anten delar av eller heile tida dei siste to åra. Dette utgjer 4,4 % av ungdommane. I dei aller fleste kommunar finn vi nokon som svara at dei har hatt dårleg råd/økonomi anten delar av eller heile tida dei siste to åra. Det varierer i stor grad kor stor del det er snakk om. Vi finn altså at det er sosial ulikskap i økonomi hos ungdommane i Hordaland.

I førre del såg vi at dei som oppgir at dei har hatt dårleg råd også oppgir at dei er meir einsame enn andre. Eit spørsmål er om det er andre aspekt som òg heng saman med inntektsnivå. I dette avsnittet har vi difor å sjå på opplevinga av familieøkonomi kryssa med diverse andre faktorar knytt til trivsel, nærmiljø og rus.

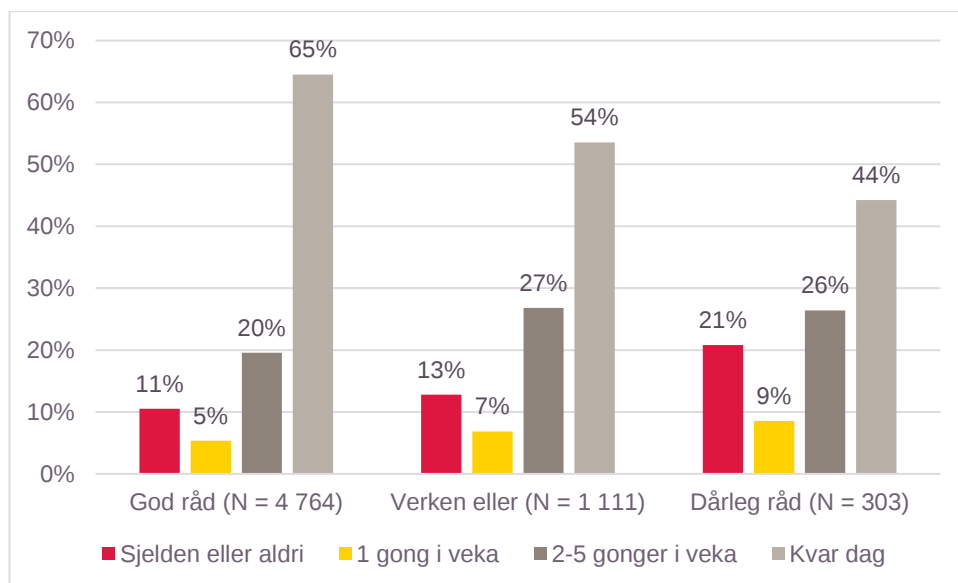
Fyrst ser vi på kryssinga mellom oppleving av økonomisk status og med tryggleik i eige nabolag.

Figur 2.15: Tryggleik i eige nabolag, delt inn etter oppleving av økonomisk status

Medan dei aller fleste med god råd kjenner seg trygge i sitt nabolag, er bildet noko annleis for dei med dårleg råd. Ein relativt stor del av gruppa som har hatt dårleg råd i løpet av dei siste to åra er usikre eller kjenner seg utrygge i nabolaget der dei bur. Her ser vi ein tydeleg gradient der graden av utryggheit er omvendt proporsjonal med økonomisk status – jo større opplevinga av dårleg råd er, jo større er opplevinga av å ikkje føle seg trygg.

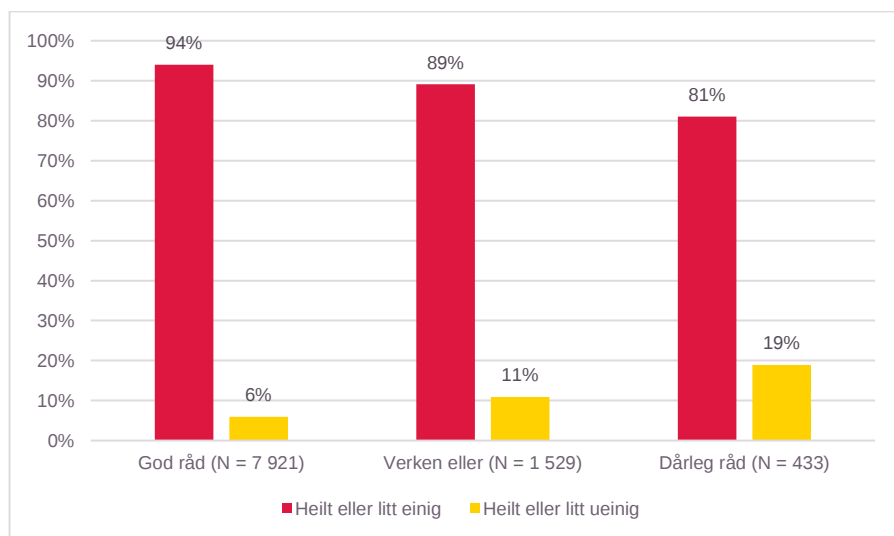
Vidare ser vi på frukostvanene til ungdommane i figur 2.16. Desse tala er henta frå Ungdata-undersøkinga i 2015 og 2016 då det vart gjort endringar i rapporteringa for 2017. Det er liten grunn til å tru at noko har endra seg mellom desse åra.

Figur 2.16: Frukostvaner, delt inn etter økonomisk status (henta frå Ungdata 2015 og 2016)

Figur 2.16 viser at 1 av 5 ungdommar som oppgir at dei har hatt dårleg råd ikkje et frukost (*sjelden eller aldri*), blant dei med god råd er det same talet 1 av 10. Godt under halvparten av dei med dårleg råd et frukost kvar dag, mot 65 % av dei med god råd. Her er det stor skilnad i dei ulike gruppene. Vi ser igjen tydeleg gradvis utvikling – ein gradient – frå dårleg råd til god råd i nesten alle kategoriane.

Figur 2.17 viser trivsel i skulen delt inn etter økonomisk status. Dei raude søylene viser delen som svarta at dei er litt eller heilt einige i påstanden «*Eg trivast på skulen*», mens dei gule søylene er delen som var litt eller heilt ueinig i den same påstanden.

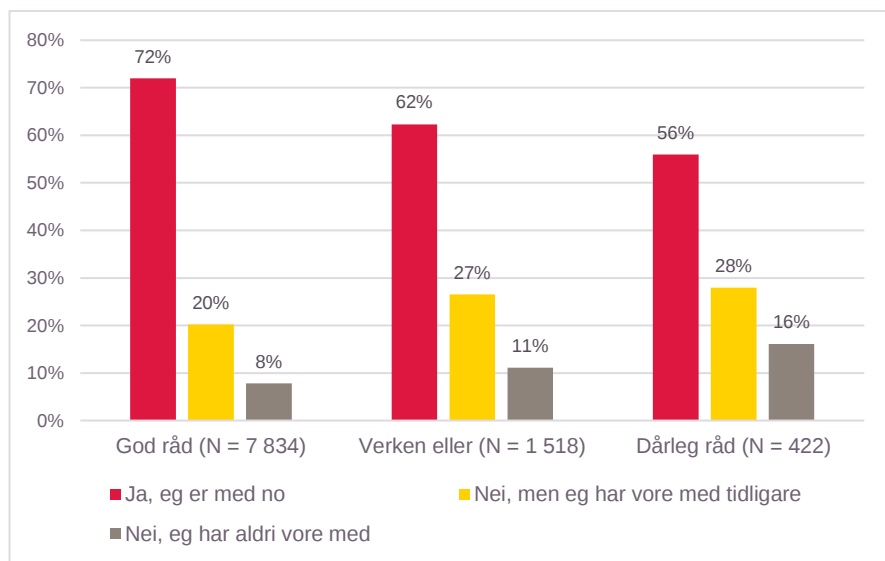
Figur 2.17: Delen som trivast/mistrivast i skulen, delt inn etter økonomisk status

Dei aller fleste elevane ved ungdomskular i Hordaland trivast på skulen, også dei som oppgjer at dei har hatt dårleg råd. Men vi ser likevel ein relativt stor skilnad når vi delar inn etter den økonomiske statusen ungdommane oppgjer. Ein lagt større del av dei med dårleg råd, enn dei med god råd, mistrivast i skulen. Av dei som oppgjer at dei har hatt god råd delar av eller heile tida svarta så vidt over 1 av 20 at dei ikkje trivast i skulen. På den andre sida svarta nesten ein av fem av dei som har hatt dårleg råd i løpet av dei siste to åra at dei mistrivast i skulen.

Det er ein eigen del som går nærmare inn på temaet *trivsel i skulen* lengre ned i teksten.

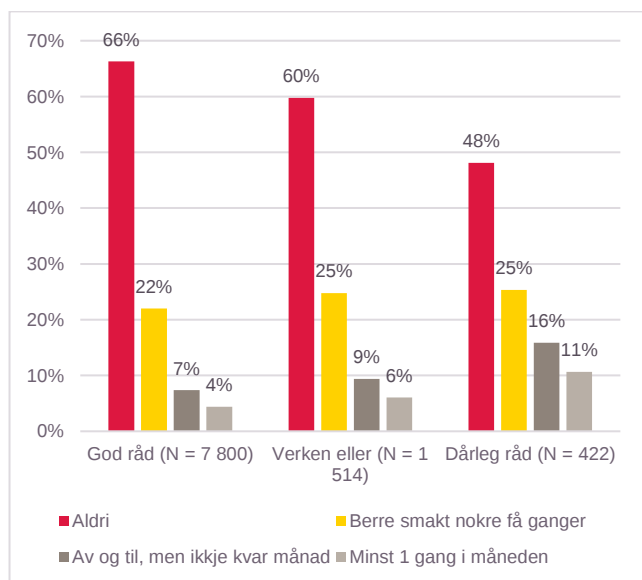
I figur 2.18 ser vi på delen som er med eller ikkje på organiserte fritidsaktivitetar, delt inn etter økonomisk status.

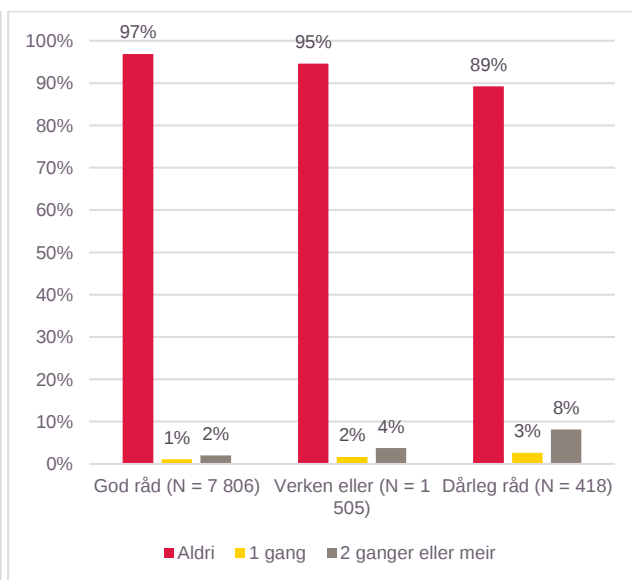
Figur 2.18: Medlem i organiserte fritidsaktivitetar, delt inn etter økonomisk status

Også når det gjeld organiserte fritidsaktivitetar ser vi noko av det same mønsteret. Dei som har hatt dårleg råd oppgir at dei ikkje er med i like stor grad som dei med god råd. 72 % av ungdommane som opplever god råd er med på organiserte fritidsaktivitetar, mens blant dei som har hatt dårleg råd er berre 56 % med. Av dei som melder om dårleg råd er det dobbelt så stor del (16%) som seier at dei aldri har delteke i organiserte fritidsaktivitetar, enn dei som føler dei har hatt god råd (8%). Men igjen ser vi trappetrinna; det er snakk om ein gradvis overgang frå god til dårleg råd; vi ser ikkje ytterpunkt, eller polarisering som i rik/ fattig.

Figurane 2.19 og 2.20 viser rusbruken til ungdommar fordelt på økonomisk status.

Figur 2.19: Alkoholkonsum, delt inn etter økonomisk status

Figur 2.20: Hasjbruk, delt inn etter økonomisk status

Gradienten er også synleg når det gjeld rusbruk. Det er gradvise overgangar frå at dei aldri har prøvd alkohol eller hasj, til dei som har prøvd det fleire gonger, når vi måler etter oppleving av økonomisk status. Dei med dårleg råd er meir utsette enn dei med god råd, både når det gjeld alkohol og hasj. Over halvparten av dei som har opplevd dårleg råd har også prøvd alkohol, medan det same gjeld 1 av 3 blant dei som har hatt god råd. Når det gjeld hasj, har 1 av 10 av dei med dårleg råd testa hasj minst éin gang, mens det tilsvarande for

dei med god råd, er omlag 1 av 30. Merk at det er fleire ungdommar som testar alkohol, enn hasj. Blant dei som oppgir «*verken eller*» er delen omlag 1 av 20.

Av dei som melder at dei opplever at dei har dårlegare råd enn andre er det:

- Lågare del som et frukost
- Lågare del som er med på organisert fritidsaktivitetar
- Større del som kjenner seg utrygge i eige nærmiljø
- Større del som mistrivast på skulen
- Større del som prøver rusmidlar og dei prøvar tidligare

Økonomisk status har mykje å seie for utvikling av helse og ressursar i ungdommane sine liv. Tala som er presenterte i dette kapitlet viser tydeleg at vi finn sosial ulikskap knytt til ei rekkje faktorar i Hordaland. Ut frå desse funna er det ingen grunn til å tru at vi ikkje også skal kunne finne sosial ulikskap i helsefaktorar hos ungdommane. Det som startar med små skilnader i barne- og ungdomsår, utviklar seg gjennom livet til å bli større skilnader, som skip på ulik kurs. I Noreg er skilnadene i forventa levealder fem år (*Folkehelseprofiler, 2017*). For Hordaland er skilnadene større; 5,2 år. Dette er rett nok forventa levealder etter utdanningsnivå, men vi veit at det er sterke samanhengar mellom helse og både inntekt og utdanning. Skilnader i forventa levealder etter utdanning finn vi i alle kommunane i Hordaland som har store nok innbyggartal til at det kan visast.

TRIVSEL I SKULEN

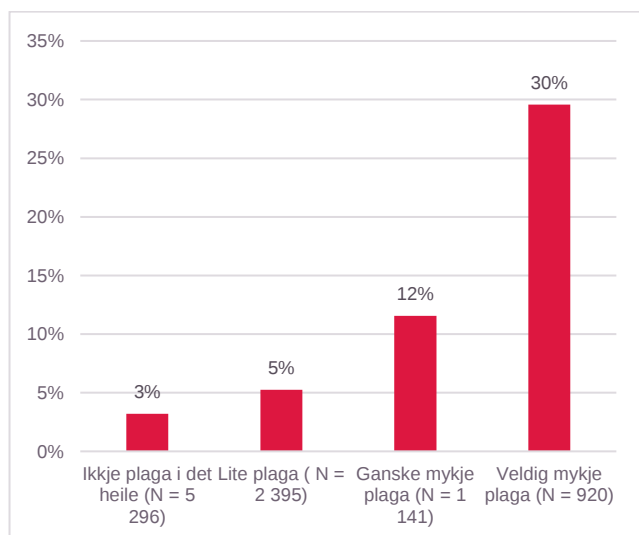
Det er samanheng mellom trivsel i skulen og skuleresultat. Skuleresultat heng igjen saman med sannsynet for fråfall i vidaregåande skule. I folkehelseoversikta for Hordaland 2015 fann vi at det er samanheng mellom trivsel i 10. klasse og leseferdigheiter, oppleving av mobbing, arbeidsløyse og uføretrygd i foreldregenerasjonen. Om ungdommane trivast i kvardagen eller ikkje, har derfor større ringverknader både som konsekvens og som årsak enn det ein kanskje tenkjer i første omgang.

Dei aller fleste ungdommane i Hordaland oppgir at dei trivast i skulen. Ungdommane blei i undersøkinga bedne om å ta stilling til påstanden «Eg trivast på skulen», der skalaen gjekk frå *heilt einig* til *heilt ueinig*.

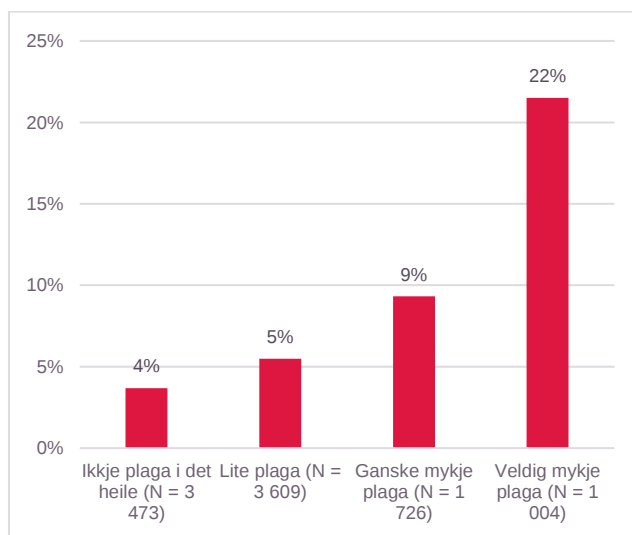
Heretter er gruppene delt inn i dei som trivast i skulen (*som svara heilt eller litt einig i påstanden*) og dei som mistrivast (*litt eller heilt ueinige i påstanden*). 93 % av ungdommane høyrer til i gruppa som trivast i skulen. Men 750 ungdommar oppgir at dei ikkje trivast i skulen. Det var ingen skilnad i trivselen når vi delte inn etter kjønn. Dette er difor ikkje vist i figur.

I det følgjande går vi nærmare inn på kven det er som mistrivast i skulen og om vi kan finne fellestrekk mellom det å mistrivast og andre forhold. Vi har kryssa kor stor del som trivast i skulen, med diverse andre variablar.

I figur 2.21 ser vi på kor stor del som mistrivast i skulen delt inn etter kor lite eller mykje dei er plagga med kjensla av einsemd, figur 2.22 er tilsvarande, men med søvnproblem som kryssfaktoren.

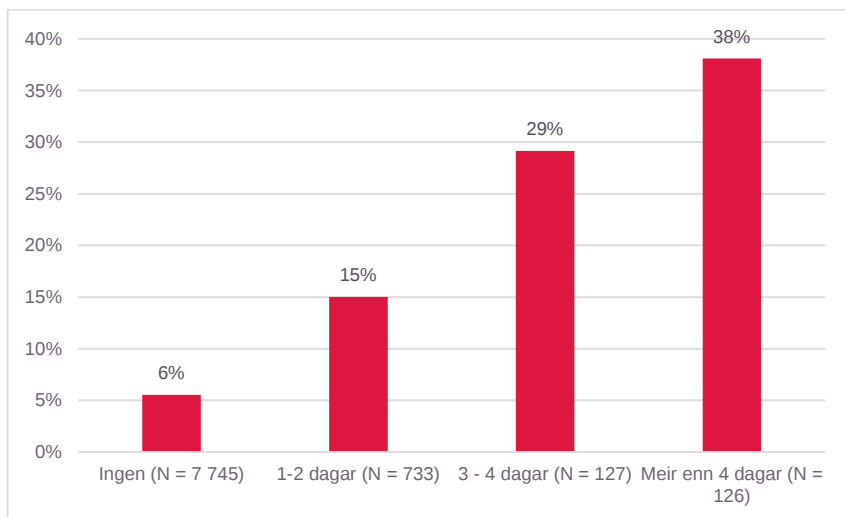
Figur 2.21: Kor stor del som svara at dei mistrivast i skulen, delt inn etter kjensla av einsemd

Figur 2.22: Kor stor del som svara at dei mistrivast i skulen, delt inn etter søvnproblem

Både når vi ser på einsemd og søvnproblem ser vi eit mønster der dei som er mykje plagga også er dei som i minst grad trivast i skulen. I begge figurane over ser vi eit tydelig hopp i delen som mistrivast i skulen og som er veldig mykje plagga med kjensla av einsemd og søvnproblem. Av dei som er veldig mykje plagga med kjensla av einsemd er det 3 av 10 som svara at dei mistrivast på skulen. Av dei som er veldig mykje plagga med søvnproblem, er det 1 av 5 som også svara at dei mistrivast i skulen.

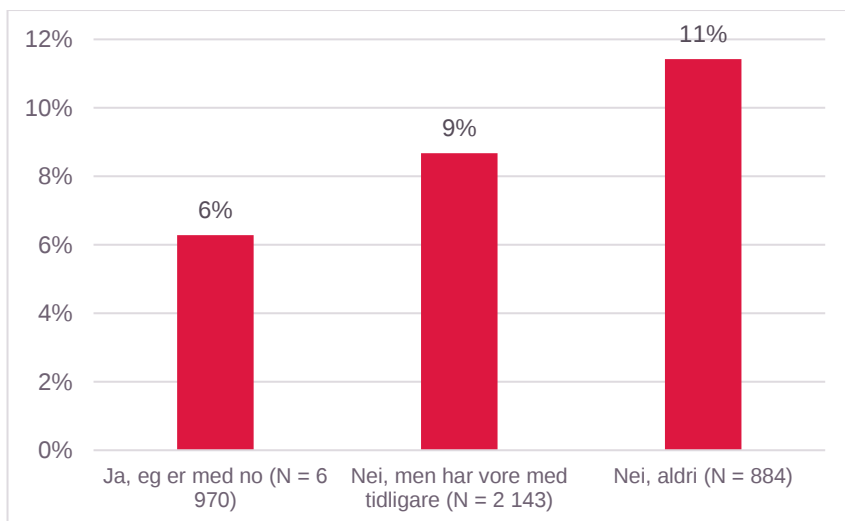
Figur 2.23 viser kor stor del som mistrivast i skulen delt inn etter kor ofte dei har skulka skulen i løpet av dei siste 30 dagane.

Figur 2.23: Kor stor del som svara at dei mistrivast i skulen, delt inn etter kor mykje dei skulkar

Det er 126 elevar i Hordaland har skulka meir enn 4 av dei siste 30 dagane. Mange av desse trivast ikkje i skulen. Det er nok ikkje overraskande at dei som skulkar skulen er dei som ikkje trivast. Dette blir bekrefta i figuren over. I motsett ende av skalaen så er trivselen i skulen svært høg blant dei som svara at dei *ikkje* har skulka. Ein kan her spørje seg kva som kjem fyrst av skulking og mistrivsel.

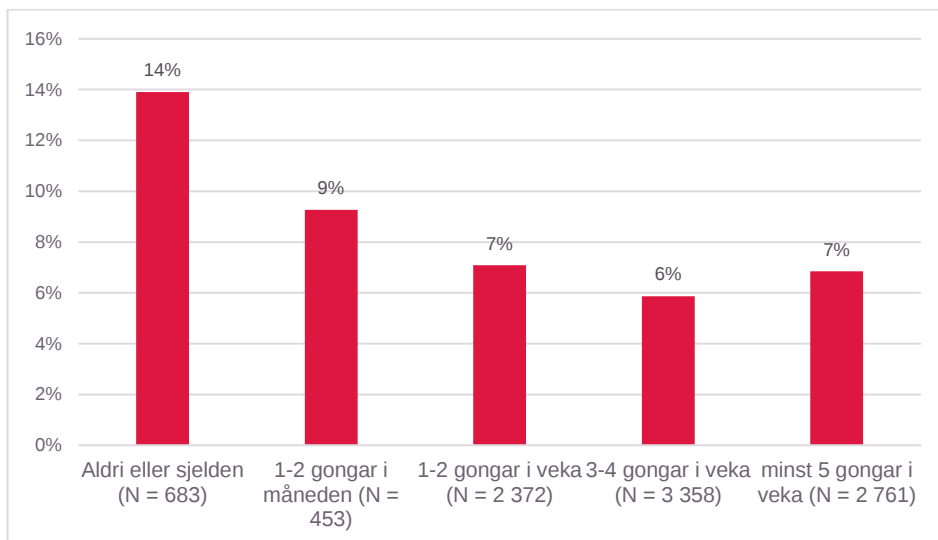
Vidare ser vi litt på korleis deltaking på fritidsaktivitetar heng saman med trivsel i skulen. Fyrst ut er deltaking på organiserte fritidsaktivitetar:

Figur 2.24: Kor stor del som svara at dei mistrivast i skulen, delt inn etter deltaking på organiserte fritidsaktivitetar

Der er ein samvariasjon mellom det å delta på organiserte fritidsaktivitetar og trivsel i skulen. Trivselen i skulen er høg blant dei som er med på organiserte fritidsaktivitetar (94 % trivast), og lågare blant dei som ikkje er med (89 - 91 % trivast). Igjen ser vi ein gradvis auke i mistrivselen på skulen, der dei som aldri har vore med på organisert fritidsaktivitetar har lågast trivsel. Blant dei som har vore med tidlegare men ikkje er med lengre er det også relativt mange som mistrivast i skulen. Dei som deltek på fritidsaktivitetar no er dei som også trivast best. Her er det ikkje teke med noko om deltaking på fritidsaktivitetar som ikkje er organiserte, fordi det er vanskelig å samanlikne og favne om alle aktivitetar ungdommane kan ha organisert på eigenhand. Tendensen i trivsel er likevel som den er, og vi ser ikkje nokon grunn for at tendensen skal vere annleis i uorganisert aktivitet, sjølv om prosentdelane moglegvis hadde vore ulike.

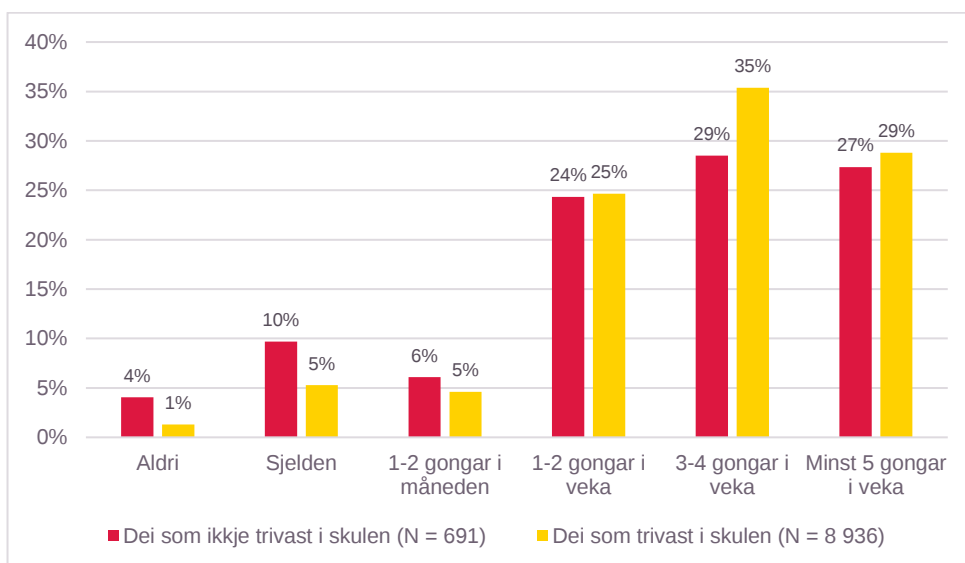
Figur 2.25 viser kryssinga mellom mistrivsel i skulen og kor ofte ungdommane trenar.

Figur 2.25: Kor stor del som svara at dei mistrivast i skulen, delt inn etter kor ofte dei trener

Figur 2.25 viser at dei som trener minimum ein gang i veka trivast betre enn dei som trener sjeldnare enn det. Det er et klart større sprang frå dei som aldri trener til dei som trener ein gang i veka eller oftare (7 prosentpoeng), enn det er mellom dei andre kategoriane (1 - 2 prosentpoeng). Delen som mistrivast i skulen er klart høgast for dei som sjeldan eller aldri trener. Det er og interessant å sjå at det er dei som trener 3-4 gongar i veka som trivst best i skulen. Hos dei som trener meir enn dette, synk trivselen noko igjen.

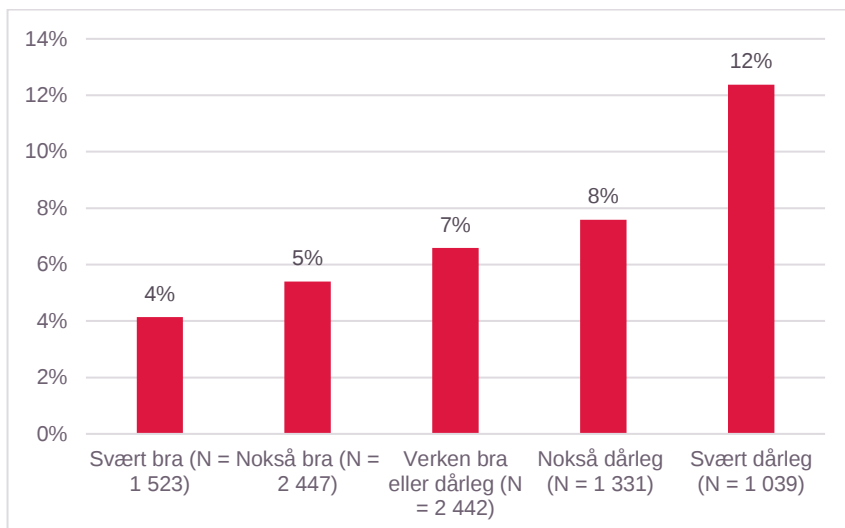
Figur 2.26 viser oss likevel at både dei som trivast og mistrivast i skulen trener mykje. Figuren viser fordelinga av svara på spørsmålet «Kor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten eller sveitt?» for dei to gruppene; dei som trivast på skulen (raude søyler), og dei som mistrivast på skulen (gule søyler).

Figur 2.26: Kor ofte ungdommane trener, delt inn etter trivsel i skulen

Ungdommane i Hordaland trener ganske mykje, men vi får også her bekrefte at dei som mistrivast i skulen trener mindre enn dei som trivast. Av dei som mistrivast i skulen er det 14 % som sjeldan eller aldri trener, for dei som trivast er det same talet 6 %. Dei som mistrivast dominerer i dei gruppene som trener lite, dei som trivast dominerer i dei gruppene som trener meir.

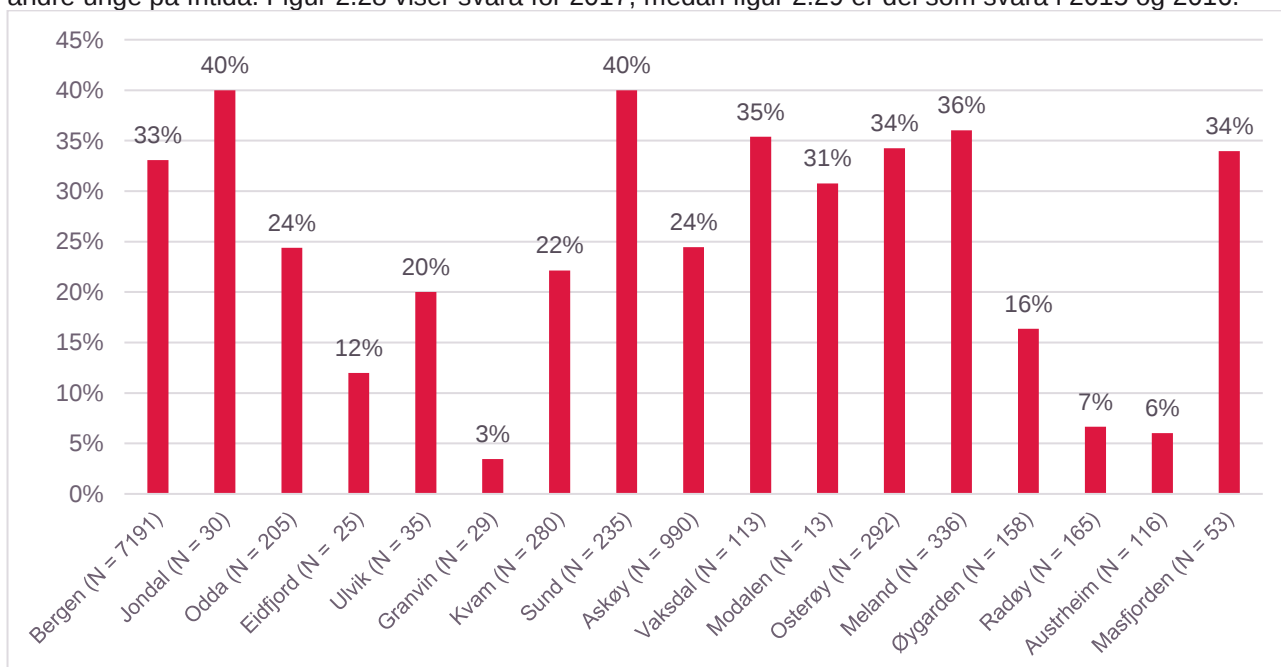
Figur 2.27 viser delen som svara at dei mistrivast i skulen delt inn etter korleis dei opplever tilbodet i nærmiljøet for ungdommane. Dei fekk spørsmålet «Tenk på områda rundt der du bor. Korleis opplever du at tilbodet til ungdom er når det gjeld - Lokale for å treffe andre unge på fritida (fritidsklubb, ungdomshus eller liknande)». Det er kryssvariabelen i dette tilfellet.

Figur 2.27: Delen som svara at dei mistrivast i skulen, delt inn etter korleis dei opplever fritidstilbodet i nærmiljøet når det gjeld lokale for å treffe andre unge på fritida

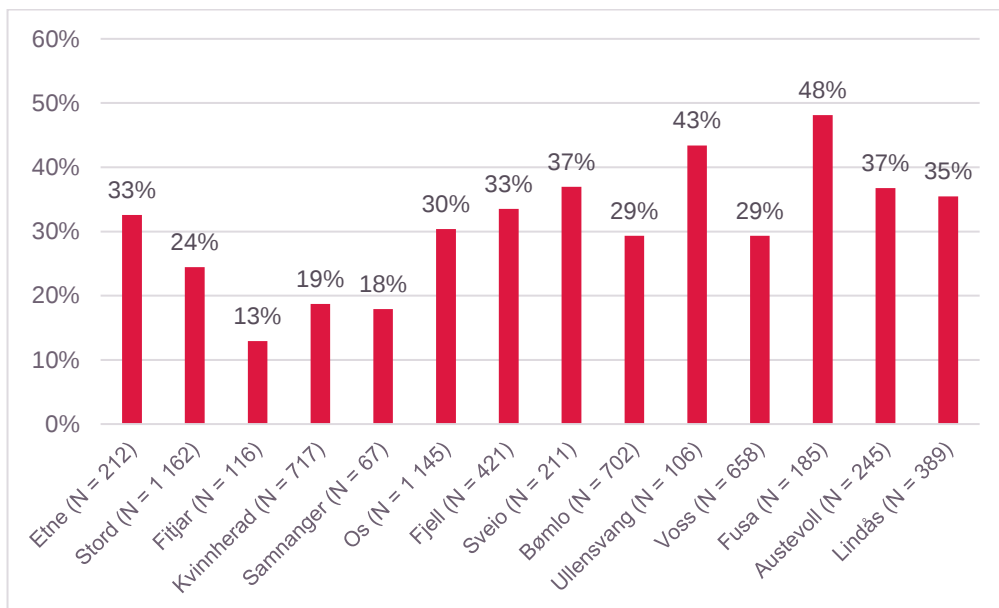
Vi observerer at dei som meiner at tilbodet når det gjeld lokale for å treffe andre unge på fritida er svært bra, også i større grad trivast på skulen. Det er nærliggande å tru at dei som meiner at tilbodet er svært godt, også er dei som nyttar seg av det, utan at vi kan seie det sikkert. Dei som meiner at dette tilbodet er dårleg i si kommune trivast i mindre grad på skulen. Atter ein gang ser vi ein trinnvis utvikling frå svært bra tilbod/ høg grad av trivsel til svært dårleg tilbod/ låg grad av trivsel. Det er eit større sprik mellom dei som opplever at fritidstilbodet i nærmiljøet er svært dårleg og dei som opplever at tilbodet er nokså dårleg, enn det er mellom dei andre kategoriene.

Men kvar bur dei som synes ungdomstilbodet er dårleg? Er det geografiske skilnader i kor stor grad ungdom er nøgd med fritidstilbodet? Figur 2.28 og 2.29 viser kor stor del av ungdommane i kvar kommune som svara «nokså dårleg» eller «svært dårleg» på spørsmålet om tilbodet til unge når det gjeld lokale der dei kan treffe andre unge på fritida. Figur 2.28 viser svara for 2017, medan figur 2.29 er dei som svara i 2015 og 2016.

Figur 2.28: Kor stor del i dei ulike kommunane som er misnøgd med tilbod til ungdom når det gjeld lokale for å treffe andre unge på fritida, kommunar som deltok i 2017

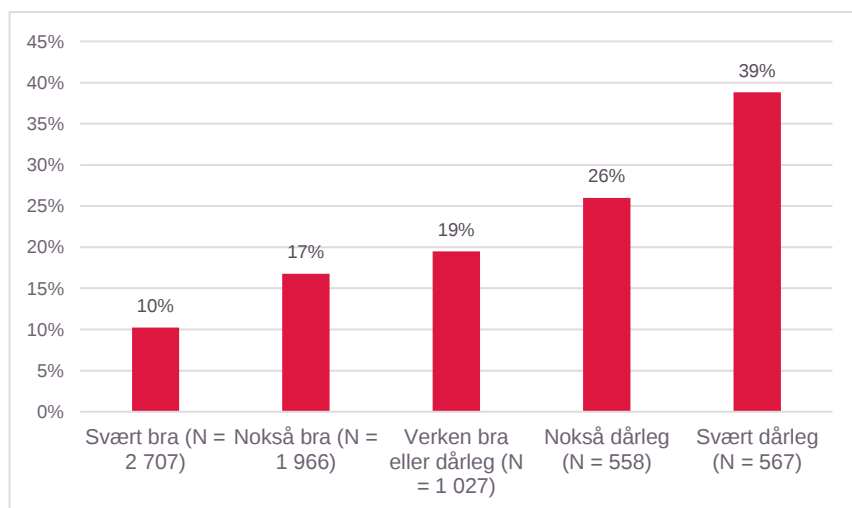

Figur 2.29: Kor stor del i dei ulike kommunane som er misnøgd med tilbod til ungdom når det gjeld lokale for å treffe andre unge på fritida, kommunar som deltok i 2015 og 2016

Her kjem Granvin, Radøy og Austrheim svært godt ut, og ungdommane i desse kommunane meiner i stor grad at tilbodet er godt. Eidfjord, Øygarden og Fitjar kjem og godt ut, der meir en 84% av ungdommane er nøgd med tilbodet. For heile utvalet sett under eitt, svara 30 % av ungdommen at dei er misnøgdde med tilbodet. Ser vi vekk frå Bergen er det same talet 28 %. Det er ingen klar samanheng mellom storleiken på kommunen og om ungdommane er nøgd med dette tilbodet.

I 2017 kom Jondal og Sund dårlegast ut på dette spørsmålet. 40 % av ungdommen i desse kommunane er ikkje nøgdde med tilbodet av lokale for å treffe annan ungdom. Det er likevelli betre enn Fusa og Ullensvang (som var med i 2016).

Av nysgjerrigheit såg vi på kryssinga mellom om ungdommane var nøgd med nærmiljøet og om dei var nøgdde med kollektivtilbodet. Figur 2.30 viser kor stor del av ungdommane som er misnøgdde med sitt nærmiljø, delt inn etter opplevd kollektivtilbod.

Figur 2.30: Del som er misnøgdde med nærmiljøet, delt inn etter opplevd kollektivtilbod

Misnøya med nærmiljøet stig i takt med misnøye kring kollektivtilbodet. Det er ein tydelig mønster, der det ser ut til at dei som er misnøgdde med tilbodet til ungdom i nærmiljøet i større grad også opplever at kollektiv tilbodet er dårleg. Blant dei som svara at kollektivtilbodet er svært dårleg svara 4 av 10 at dei er misnøgdde med nærmiljøet. I motsett ende ser vi at av dei som meiner at kollektivtilbodet er svært bra er 1 av 10 misnøgdde med tilbodet i nærmiljøet der dei bur.

Oppsummert for trivsel i skulen:

- Ingen skilnader mellom kjønn
- Dei som ikkje trivast skulkar meir
- Det å vere aktiv og sosial på fritida har mykje å sei for trivsel i skulen
- Kollektivtilbod samvarierer med tilfredsheit i nærmiljøet

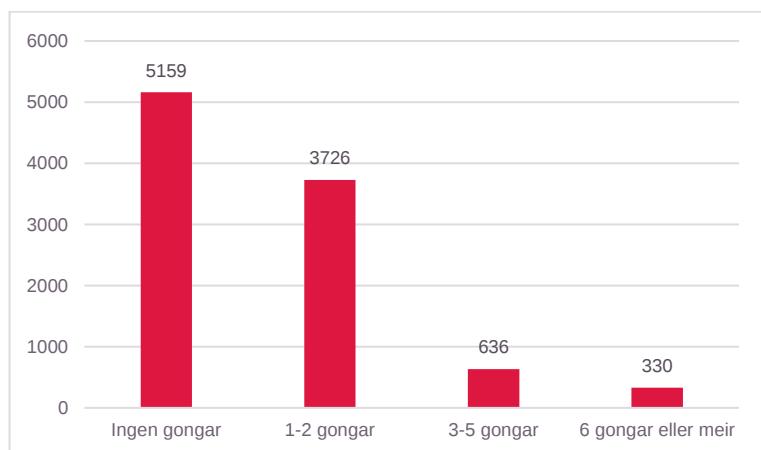
Trivsel i skulen er ein faktor som har mange ringverknader. At trivsel i skulen ikkje er eit spørsmål om kjønn, er ein positiv ting. Det er kanskje ikkje heller overraskande at dei som ikkje trivast også er blant dei som skulkar mest. Det at aktivitet og sosiale forhold på fritida heng så tett saman med å trivast i skulen, seier noko om at det er ei breidde i kva som påverkar kvarandre. Det vil også ha innverknad på kva for tiltak som kan tenkast å verke inn på nettopp trivsel i skulen. Når både foreldre sin arbeidssituasjon og tilbod om fritidslokale har innverknad – og kollektivtilbod igjen har innverknad på tilfredsheit med nærmiljøet, er det behov for lokale vurderingar av kva som er det riktige, eller snarare *dei* riktige tiltaka for å sørge for at ungdom trivst.

BRUK AV SKULEHELSETENESTA

Skulehelsetenesta er eit viktig tilbod til ungdom. Vi ønskjer difor å sjå nærmare på om denne tenesta når ut til dei som treng tenestane mest. Ei undersøking frå Oslo viste at 1 av 10 brukte tenestene tre gonger eller meir i løpet av eit år. Dette er likt med det vi ser i Hordaland. Undersøkinga viste at tilbodet vart nytta av både gutar og jenter med utfordringar, særskilt av dei med depressive plagar og som opplevde mobbing. Det var fleire gutter som oppsøkte skulehelsetenesta på grunn av fysiske plagar. Konflikt i heimen var viktigare for jentene sin bruk (Finpå, 2017). I Hordaland var det flest jenter som svarta at dei hadde brukt tenesta. Vi kan ikkje seie kvifor nokon vel å nytte tenesta, men vi kan seie noko om kven det er som nyttar den.

Tala for fylket kan her fortelle oss noko om tendensar for kven som nyttar tenestene i Hordaland. Dette vil vere nyttige referansepunkt i vurdering av lokale resultat. Tilbodet innan skulehelsetenesta varierer mellom kommunane, både i ressursbruk og den fysiske tilgangen i form av plassering og opningstider. Her må kommunane særskilt vurdere tilbodet i kommunen opp mot resultatata. Det er også store skilnader mellom kommunane i kor stor del som opplyser at dei har brukt skulehelsetenesta. I kva grad det er samanheng mellom tilbod og bruk, må vurderast ut frå lokal kunnskap.

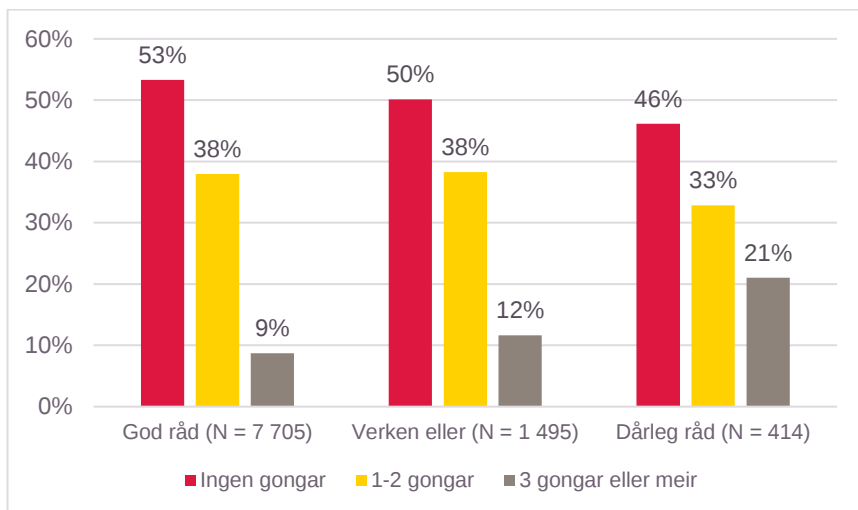
Figur 2.31 viser svarfordelinga på spørsmålet «Kor mange gonger har du brukt følgjande helseteneste i løpet av dei siste 12 månedane? – Helsesøster eller skulelege».

Figur 2.31: Svarfordeling på spørsmålet "Kor mange gonger har du brukt følgjande helseteneste i løpet av dei siste tolv månedane? - Helsesøster eller skulelege"

48 % av elevane i ungdomskulen har besøkt skulehelsetenesta i løpet av dei siste 12 månedane. Altså er nær halvparten innom anten helsesøster eller skulelegen i løpet av eit år. Det er difor interessant å sjå litt nærmare på kven desse er.

Figur 2.32 viser kryssinga mellom det å bruke skulehelsetenesta og den økonomiske statusen til familien til eleven.

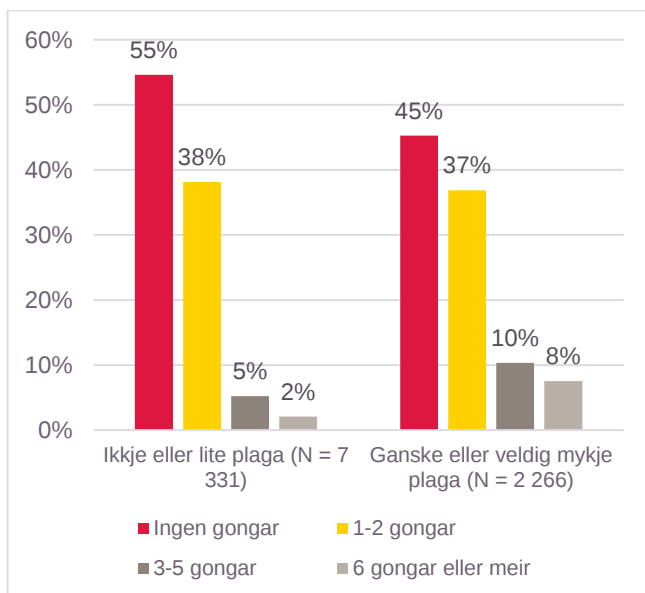

Figur 2.32: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter økonomisk status

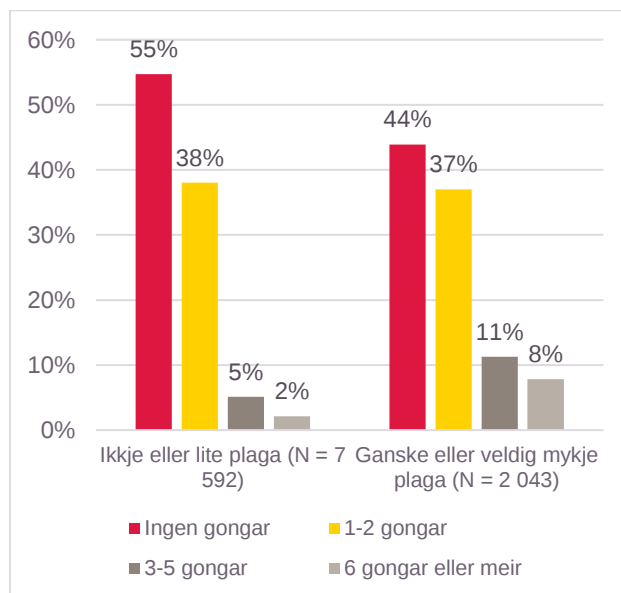
Figuren viser at dei som har dårlegast råd også er den gruppa som nyttar seg mest av skulehelsetenesta. Relativt mange av dei som har hatt dårleg råd oppsøker skulehelsetenesta jamleg (3 gongar eller meir). Blant dei med dårleg råd er det også ein lågare del som oppgir at dei aldri har nytta tenesta. Dette kan moglegvis ha samband med det vi såg over, nemleg at unge som kom frå familiar med dårleg råd også er meir utsette for kjensla av einsemd.

Dei fire neste figurane viser kryssinga mellom å besøke skulehelsetenesta og svar på spørsmål knytt til symptom på depresjon. Spørsmåla er: «Har du i løpet av den siste veka vore plaga med noko av dette:

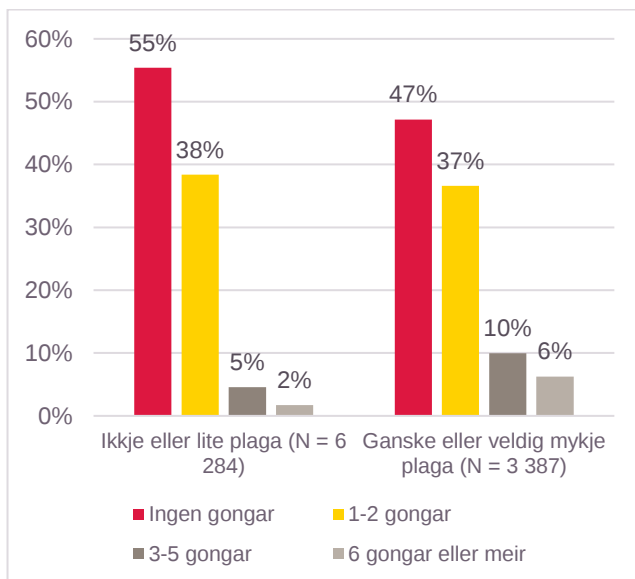
- Følt deg einsam
- Hatt søvnproblem
- Følt at alt er eit slit
- Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert»

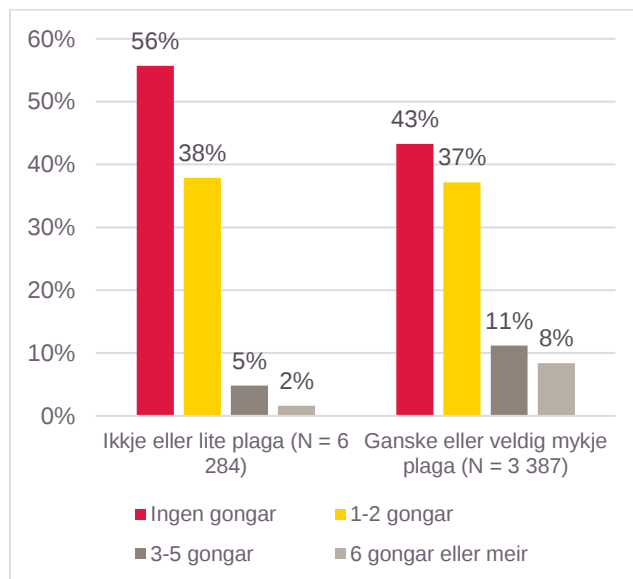
Figur 2.33: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter søvnproblem

Figur 2.34: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter einsemd

Figur 2.35: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter kjensla av at alt er eit slit

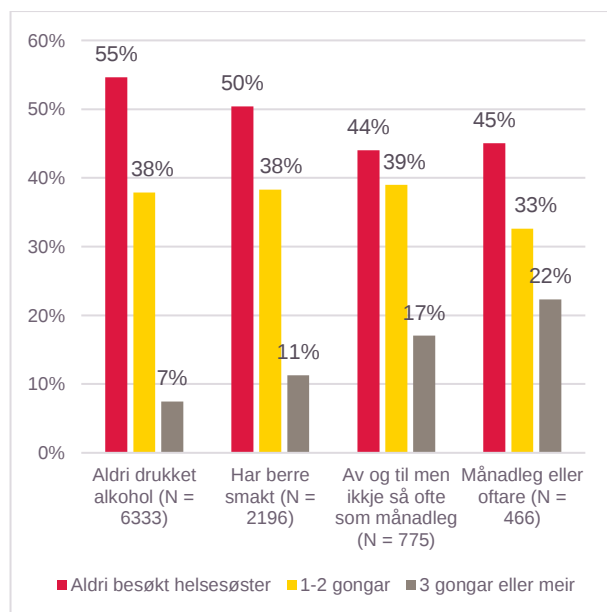

Figur 2.36: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter kjensla av ulykkelegheit, tristheit eller depresjon

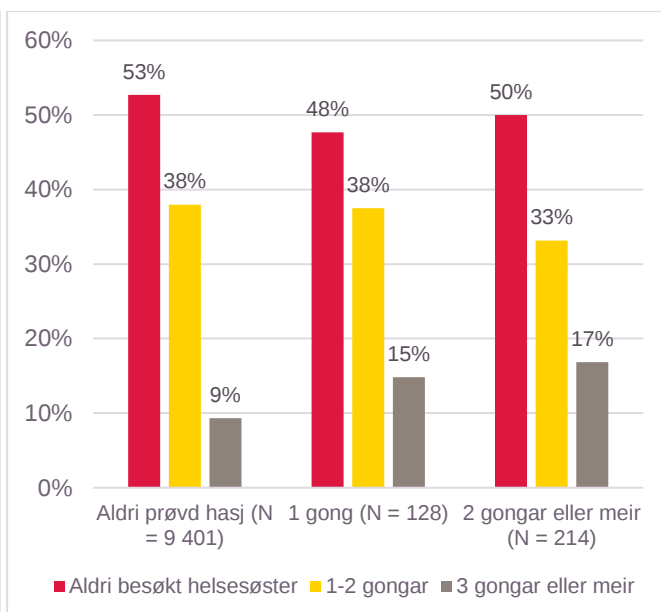
Figurane 2.33 – 2.36 er påfallande like. Dette kan moglegvis henge saman med at det er svært mange av ungdommane som oppgir at dei har problem med fleire av desse symptoma. Dette kan tyde på at det er ein del som faktisk kan seiast å ha depressive symptom, og at dette ikkje handlar om at dei berre er forbigåande plaga av for lite søvn, eller kjenner seg overarbeidd føre ei skuleprøve, til dømes.

Figurane viser også at dei som er mest plaga med depresjonssymptom også nyttar skulehelsetenesta mest. Av dei som har vore ganske eller veldig mykje plaga med nokon av desse problema har mellom 57 og 53 % besøkt skulehelsetenesta. Dette er positivt og tyder på at skulehelsetenesta treffer. Men det er framleis mange som er plaga med denne typen symptom som aldri besøker skulehelsetenesta, så det er potensiale til å nå ut til fleire.

Vidare ser vi på nokre figurar som seier noko om bruken av rusmidlar (*alkohol og hasj*) og besøk til skulehelsetenesta.

Figur 2.37: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter alkoholforbruk

Figur 2.38: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter hasjbruk

Både figur 2.37 og 2.38 viser at dei som nyttar seg av rusmidlar også går oftare til skulehelsetenesta enn dei som ikkje nyttar seg av dei. Av dei som drikker meir eller mindre jamleg har meir enn 1 av 5 gått til

skulehelsetenesta minst tre gangar. Av dei 214 elevane som har brukt hasj to gangar eller meir oppgir 17 % at dei har vore hos helsesøster tre gangar eller meir, mot 9 % av dei som aldri har nytta hasj. Her er det også interessant å minne om dei samanhengane som har vore presenterte tidlegare, der vi såg på økonomisk status og rusbruk og økonomisk status og bruk av skulehelsetenestene.

Samla sett kan vi sei at

- Mange ungdom nytter seg av skulehelsetenesta
- Dei med dårleg råd bruker helsesøster meir enn dei med god råd
- Skulehelsetenesta når i relativt stor grad ut til dei som treng det mest
- Dei som rusar seg ofte nyttar helsesøster oftare enn dei som ikkje ruser seg
- Framleis potensiale for å nå fleire

Kapittel 3: Korleis har elevar under vidaregåande opplæring i Hordaland det?

Gjennom det nasjonale initiativet «*Program for folkehelsearbeid i kommunane*» er det mål om å få betre kunnskap om psykisk helse og rus i kommunane. Auka kunnskap skal kunne speglast i kommunane sitt folkehelsearbeid, både i oversiktsdokument og vidare i planar og tiltak.

Ungdata er ei undersøking som blir administrert nasjonalt via Velferdsforskningsinstituttet NOVA og er ei viktig kjelde for å få meir kunnskap om desse felta. Ungdata er ei spørjeundersøking som er retta mot ungdom i ungdomsskulen og i vidaregåande skule. Gjennomføring og tilrettelegging lokalt i Hordaland blir gjort i samarbeid mellom Hordaland fylkeskommune ved Opplæringsavdelinga og Regionalavdelinga, kommunane og KoRus Vest Bergen.

Ungdommane i Hordaland har det i all hovudsak bra, med høg trivsel i skulen og nærmiljø, dei fleste har minst éin fortruleg ven og foreldre som følgjer opp. Men det er ein aukande tendens, både i Hordaland og fylket forøvreg at fleire ungdom slit med symptom på depresjon og angst. Ungdata.no rapporterte at einsemdstala aldri hadde vore høgare enn i 2017.

Om rapporten

Denne rapporten tar opp situasjonen for vidaregåande elevar i Hordaland. Rapporten er basert på svara ungdommane sjølv har oppgitt i Ungdata-undersøkinga 2017. 6 970 ungdommar ved vidaregåande skular i heile Hordaland svara på undersøkinga i 2017. 26 av Hordaland fylkeskommune sine 33 vidaregåande skuler deltok. Elevane kunne hoppe over dei spørsmåla dei ikkje ønskte å svare på, noko som gjer at talet på respondentar varierer frå spørsmål til spørsmål. Det er satt opp følgjande hovudtema i rapporten:

- Einsemd
- Trivsel i skulen
- Økonomisk situasjon
- Bruk av skulehelsetenesta

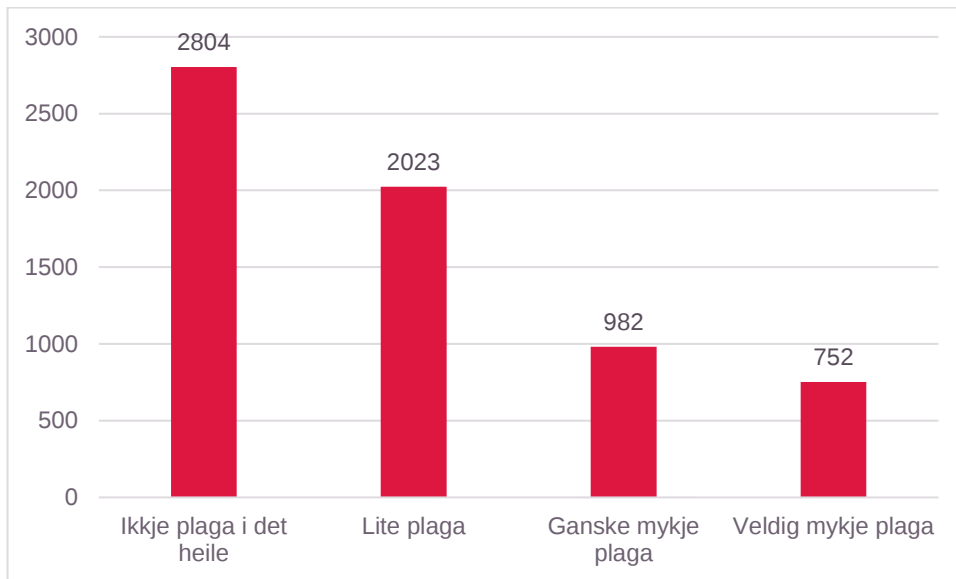
For å seie noko om desse temaa er dei kryssa med ei rekke andre variablar, deriblant skjermtid, fritidsaktivitetar, rusmidlar og nærmiljø.

I rapporten er nokre svaralternativ slått saman, grunnen til det er å gjere framstillingane lettare slik at alle kan lese rapporten uavhengig av bakgrunn. I tillegg er det betre å trekke konklusjonar når vi har svar frå mange ungdommar og ikkje berre nokre få. Eit døme er spørsmålet om ungdommane kjenner seg trygge i nærområdet der dei bur. Dei aller fleste kjenner seg trygge, og tala for dei som kjenner seg utrygge ville då bli små og samanhengane blir dermed meir usikre.

Rapporten viser samanhengar mellom fleire variablar, men den kan ikkje nyttast til å seie noko om kvifor det er slik. Til dømes vil vi ikkje kunne seie noko om kvifor enkelte er einsame, men vi kan seie noko om kven som er einsame.

KVEN ER EINSAME?

Før vi kan seie noko om fellestrekka til sei som har oppgitt at dei er einsame må vi sjå på kor mange som sit med denne kjensla. Figur 3.1 viser svarfordelinga på spørsmålet «*Har du i løpet av den siste tida vore plaga med noko av dette? – Følt deg einsam*».

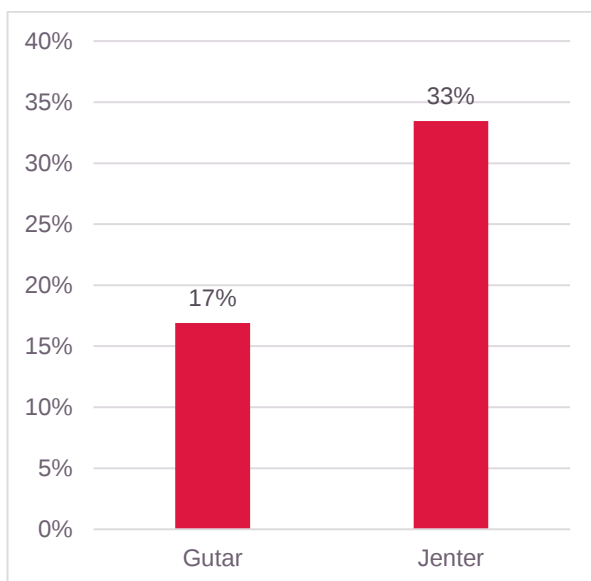

Figur 3.1: Svarfordeling på spørsmålet "Har du i løpet av den siste veke vore plaga med noko av dette? - Følt deg einsam"

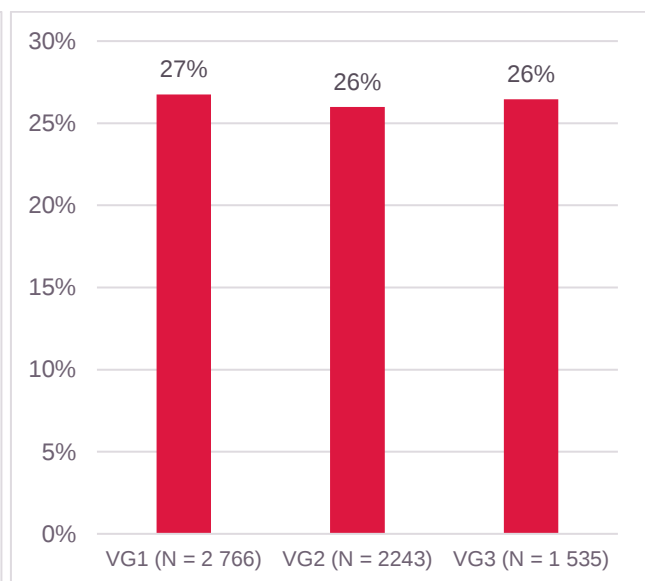
Av figur 3.1 ser vi at ein meir enn 1 700 av respondentane svarta at dei har vore ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd. Blant elevane under vidaregåande opplæring i Hordaland svarta om lag 26 % at dei har vore ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd den siste veka. Det tilsvara 1 av 4. Dette i seg sjølv er interessant, men under har vi forsøkt å gå meir i djupna på desse tala og vi har sett om desse elevane har nokre andre fellestrekk. Rapporten viser ikkje årsaken til at ungdommane er einsam, men den viser samanhengar og fellestrekk som kan seie noko om kven som er einsame.

I dei følgjande figurane blir svarta frå spørsmålet om einsemd presentert i to grupper; dei som oppgir at dei har vore *lite eller ikkje plaga* og dei som oppgir at dei har vore *ganske eller veldig mykje plaga* med kjensla av einsemd den siste veka. Denne inndelinga har blitt gjort for å prøve å sjå om det er fellestrekk mellom dei som meldar tilbake positive eller negative svar, og andre faktorar. Denne inndelinga er gjennomgåande i rapporten.

Figur 3.2 og 3.3 viser delen elevar som har vore ganske eller veldig mykje plaga med einsemd kryssa med kjønn (figur 3.2) og klassetrinn (figur 3.3). Vi nyttar dei til å sjå om det er skilnad mellom jenter og gutar, eller om det betyr noko kva for eit trinn dei går på.

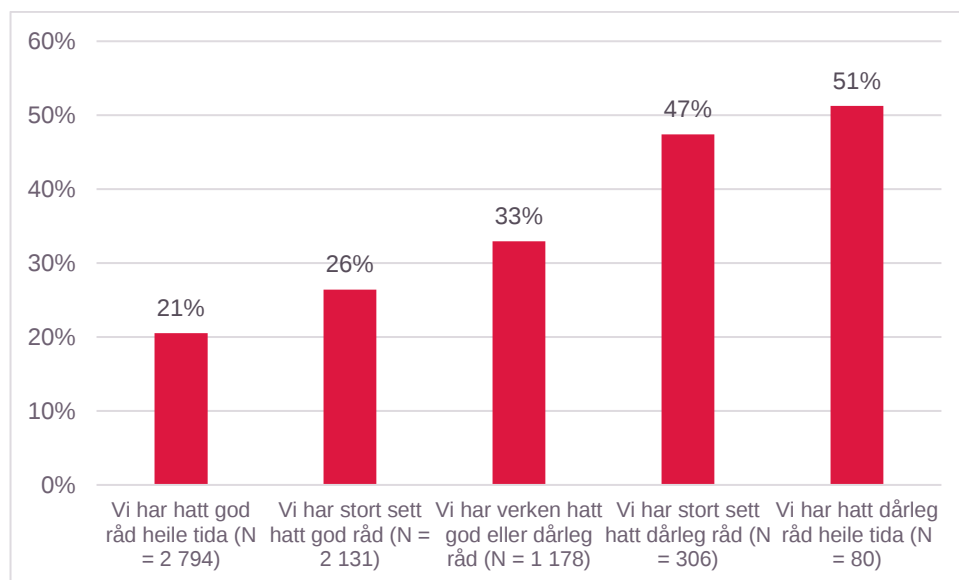
Figur 3.2: Delen som har vore ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter kjønn

Figur 3.3: Delen som har vore ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter klassetrinn

Det vi kan lese ut frå figurane over er at jenter er meir plaga med kjensla av einsemd enn gutar, men både jentene og gutane er meir plaga enn det dei var i ungdomskulealder. 17 % av gutane i vidaregåande alder svara at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, mens éin tredjedel (33 %) av jentene svara det same. I motsetning til ungdomskulen der kjensla av einsemd veks med alderen er det meir stabilt blant vidaregåande elevane. Ingen av trinna skil seg ut verken i den eine eller andre retninga. I overkant av éin fjerdedel på kvart trinn svara at dei har vore einsame.

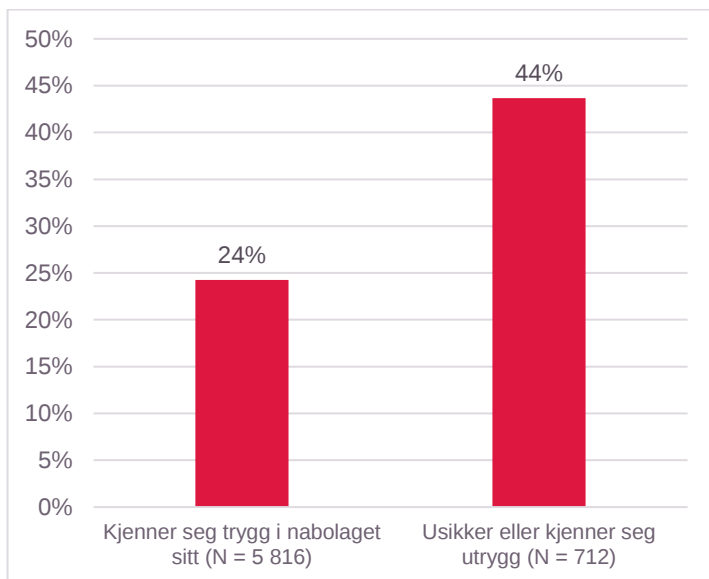
I undersøkinga fekk ungdommane spørsmålet «Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?». I figur 3.4 ser vi kryssinga mellom einsemd og den familieøkonomien som ungdommane opplev.

Figur 3.4: Delen som har vore ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter oppleving av økonomisk status

Av figur 3.4 ser vi at økonomi og einsemd samvarierer. Av dei som svara at dei anten tidvis eller alltid har hatt dårleg råd (i løpet av dei to siste åra), svara halvparten at dei også har følt seg einsame i løpet av den siste veka. Det er ein lagt større del enn av dei med god råd, der mellom éin femtedel og éin fjerdedel svara at dei er einsame. Her ser vi tydeleg «trappetrinna» som kjenneteiknar sosial ulikskap i helse; det er ei trappetrinnseffekt (også kalla gradient) som går frå dei med mindre ressursar og trinnvis oppover til dei som har mest ressursar. Det er med andre ord ikkje snakk om ytterpunkter, men gradvise skilnader.

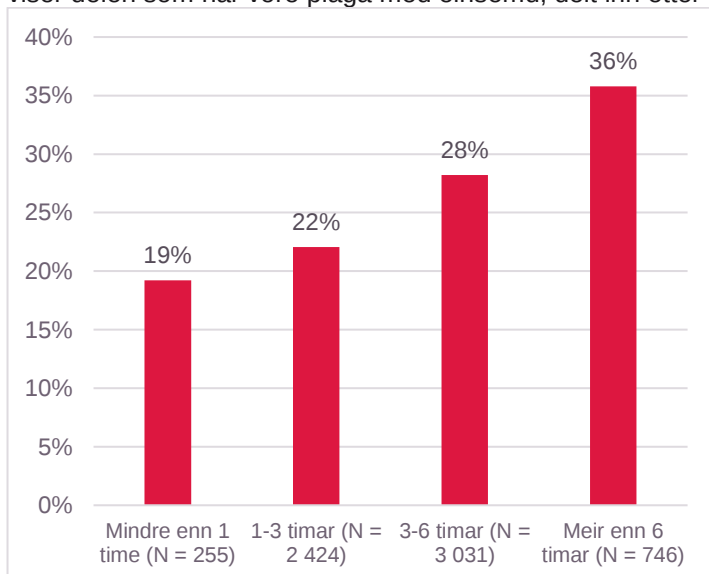
Figur 3.5 viser delen som har vore plaga med einsemd, delt inn etter om dei kjenner seg trygg i sitt nærrområde eller ikkje. I denne figuren er dei som svara «Usikker» og «Nei, eg føler meg ikkje trygg» slått saman. Det er fordi dette er den gruppa som ikkje kan sei at dei kjenner seg trygge. Også dei som svara at dei er «Ja, svært trygt» og «Ja, ganske trygt» er slått saman.

Figur 3.5: Delen som har vore ganske eller veldig plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter tryggleik i nærområdet

Figur 3.5 viser at ein større del av dei som er usikker eller kjenner seg utrygge har kjent seg einsam, enn blant dei som kjenner seg trygge. Skilnaden mellom dei to gruppene er på 20 prosentpoeng, meir enn 4 av 10 som ikkje kjenner seg heilt trygge i sitt nærmiljø svara at dei er einsame. I tillegg er der ein samvariasjon mellom tryggleik og familieøkonomi, dette blir nærmare omtala i delen om familieøkonomi.

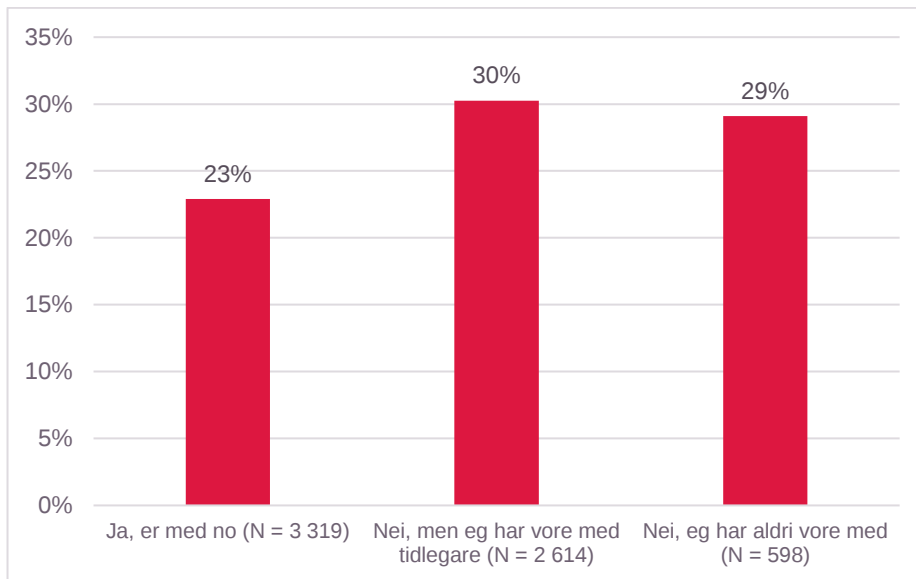
Vidare ser vi litt meir på ungdommane si fritid opp mot einsemd. Då både gjennom kor mykje tid dei brukar føre ein skjerm, om dei er med på organiserte fritidsaktivitetar, mobbing og om dei nyttar rusmidlar. Figur 3.6 viser delen som har vore plaga med einsemd, delt inn etter tid føre ein skjerm

Figur 3.6: Kor stor del som svara at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter skjermtid

Den største delen av ungdommane sitter mellom 3 - 6 timar føre ein skjerm kvar dag (*utanom skuletid*), samtidig ser vi ein tendens der jo meir tid ein brukar føre ein skjerm, jo større er sannsynet for einsemd. Dette gjeld i alle aldrar. Med tid føre ein skjerm er det snakk om både telefon, TV, datamaskiner osv.

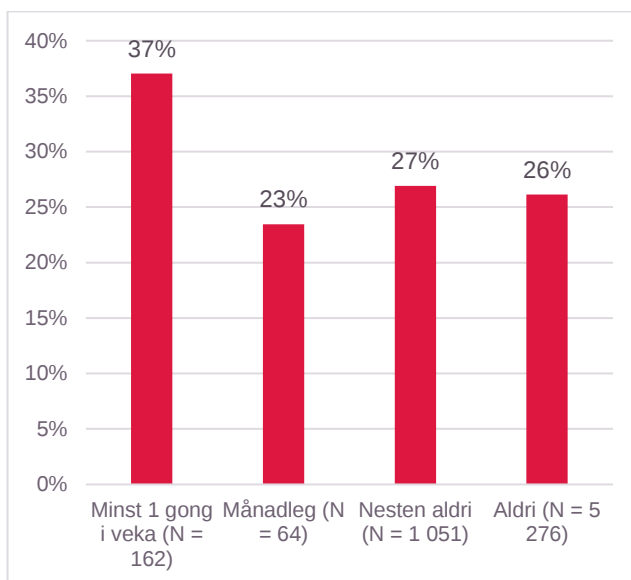
Figur 3.7 viser delen som er einsame delt inn etter om dei deltek på organiserte fritidsaktivitetar.

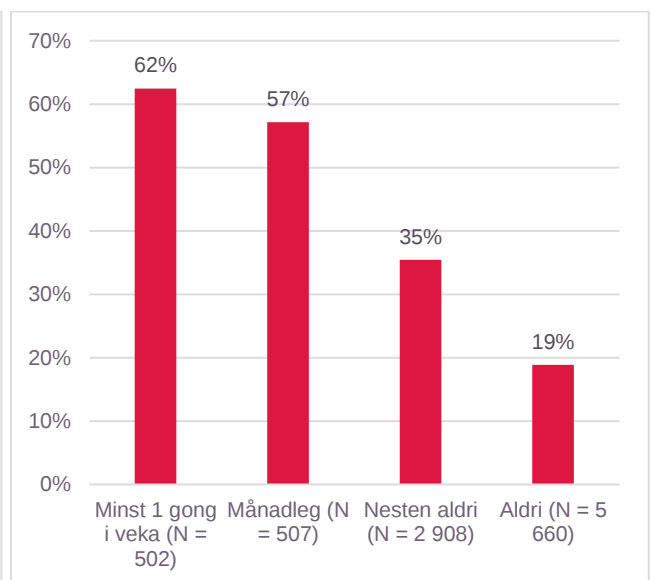
Figur 3.7: Del som svarta at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter deltaking på organiserte fritidsaktivitetar

Det å delta på organiserte fritidsaktivitetar hjelper kva gjeld kjensla av einsemd. Blant dei som ikkje deltek er det ein større del som er einsame. Mønsteret er det same som for ungdomskulen, men det er ein langt større del blant ungdomskuleelevane som er med på slike aktivitetar. Blant elevane ved ungdomskulen svarta 70 % at dei var med på organiserte fritidsaktivitetar, av dei i vidaregåandealder var omkring halvparten (51 %) med på organiserte fritidsaktivitetar.

Vidare kjem to figurar der vi ser på mobbing og kjensla av einsemd. Figur 3.8 viser dei som har vore med å mobba eller plaga andre, mens figur 3.9 viser dei som har blitt mobba.

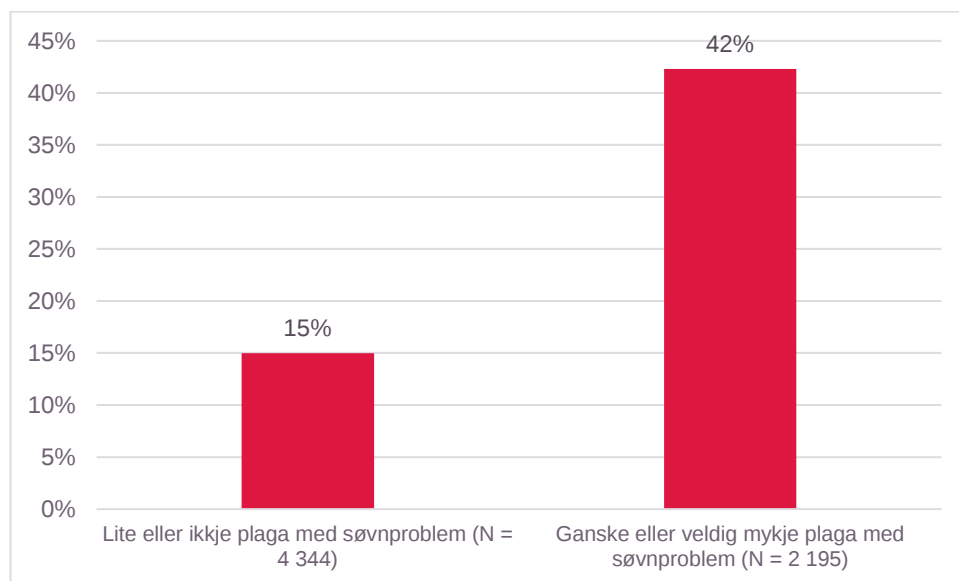
Figur 3.8: Delen som svarta at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter svarta på spørsmål om dei har mobba eller plaga andre

Figur 3.9: Delen som svarta at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter svarta på spørsmål om dei har blitt mobba

Dei aller fleste blir verken mobba/plaga eller mobbar/plagar andre. Men det er likevel tydeleg at dei som mobbar andre og dei som blir mobba er langt meir einsame enn dei som ikkje mobbar eller blir mobba. 6 av 10 som blir mobba minst ein gong i månaden svarta at dei har vore ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd den siste veka, men det er også slik at nesten 4 av 10 som mobbar andre ofte slit med den same kjensla. Av dei som aldri blir mobba er det like under 1 av 5 som er plaga med einsemd.

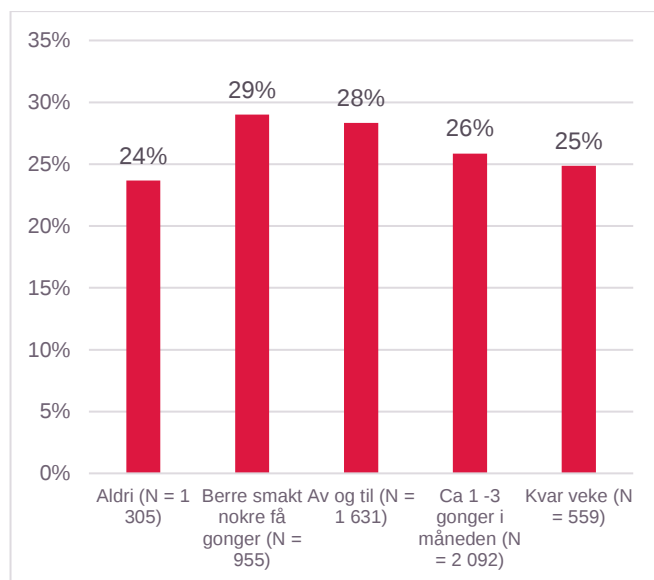
Figur 3.10 viser kryssinga mellom søvnproblem og kjensla av einsemd. Om lag 34 % av ungdommane svara at dei har hatt ganske eller veldig mykje problem med søvnen den siste veka.

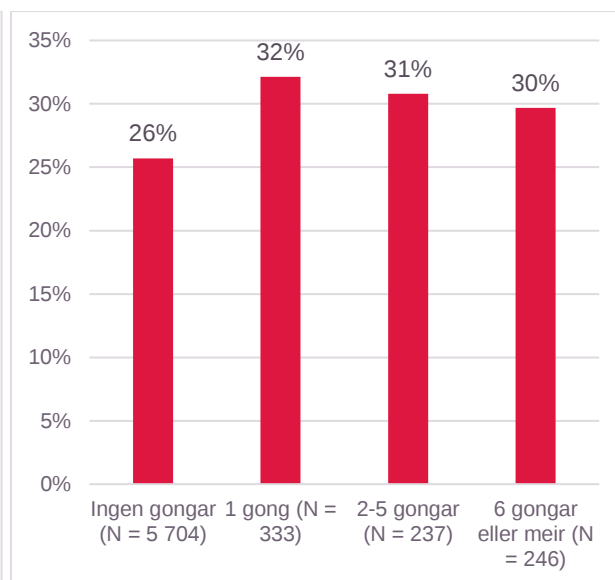
Figur 3.10: Delen som svara at dei er ganske eller veldig mykje plaga med kjensla av einsemd, delt inn etter søvnproblem

Det er ein heilt tydeleg samvariasjonen mellom dei to variablane. Dei som slit med å få sove er i langt større grad einsame. Det er interessant å sjå dette opp mot figur 3.6 som viste kryssinga mellom einsemd og skjermtid, då med tanke på at skjermtid og søvnproblem også heng saman. Denne figuren er heilt lik det vi såg for elevane i ungdomskulen.

Figur 3.11 viser kryssinga mellom einsemd og alkoholkonsum, og figur 3.12 viser det same for bruk av hasj.

Figur 3.11: Kor stor del som svara at dei er einsame, delt inn etter alkoholkonsum

Figur 3.12: Kor stor del som svara at dei er einsame, delt inn etter hasjbruk

Figur 3.11 viser at det er relativt små skilnader mellom dei som drikk og dei som ikkje gjer det. Dei som er aller mest einsame er dei som svara at dei «berre har smakt nokre få gonger». Kanskje er det desse som kjenner mest på press frå vennar og medelevar? For ungdomskuleelevane var det eit tydeleg skilje mellom dei som drikk og dei som ikkje gjer det, der dei som ikkje drikk er mindre einsame, men at kor ofte ein nytta rusmidla hadde mindre å seie.

Ser vi på figur 3.12, der vi ser kryssinga mellom hasj og einsemd er mønsteret likare det vi såg for ungdomskuleelevane, der som har prøvd også er mest einsame. Ein bør undersøke nærmare kva som kjem

fyrst av desse to. Det kan tenkast at det er dei som har kjent seg einsame som oppsøker eit miljø med høgare aksept for rusmidlar.

Oppsummert for dei som har kjent seg einsame

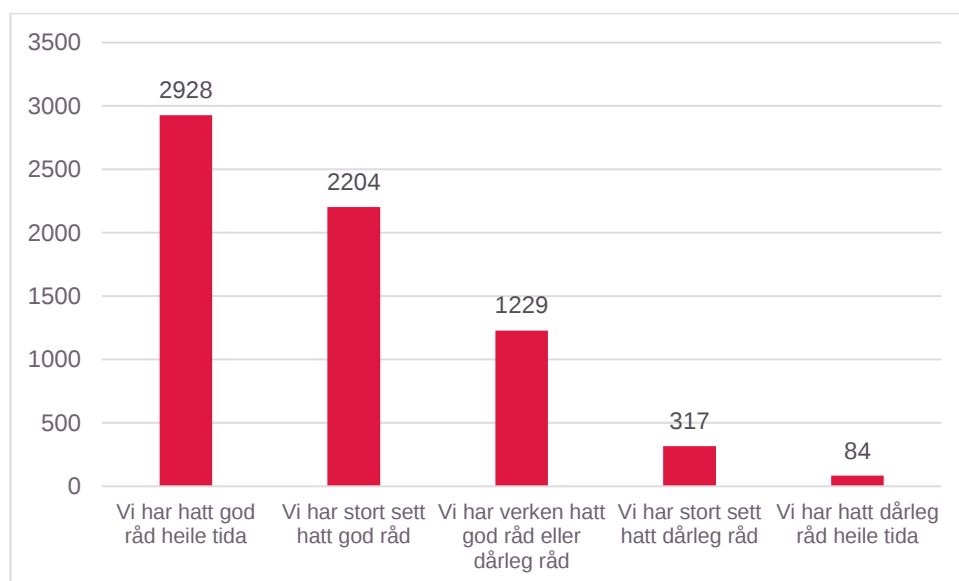
- Jenter er meir plaga enn gutar
- Ingen skilnad mellom aldersgrupper
- Det å ha god økonomi og føle seg trygg er viktig for å ikkje føle seg einsam
- Skjermtid og fritidsaktivitetar spelar inn
- Både dei som mobbar og dei som blir mobba ofte kjenner seg meir einsame
- Søvnproblem og kjensla av einsemd heng tett saman
- Dei som «*berre har smakt*» alkohol er litt meir einsame enn både dei som ikkje drikker alkohol, og dei som drikker ofte

KORLEIS SPELAR FAMILIEØKONOMI INN PÅ UNGDOM SIN TRIVSEL, RUSBRUK, MATVANAR OG AKTIVITETSNIVÅ?

Av 6 762 svar er det 401 ungdommar som har opplyst at dei har hatt dårleg råd anten delar av eller heile tida dei siste to åra. Dette utgjer 6 % av ungdommane. Frå undersøkinga på ungdomskulenivå såg vi at det fantes ungdommar som har oppgitt dårleg råd i dei aller fleste kommunar, og det er liten grunn til å tru at dette er annleis for ungdommen i vidaregåande alder. Vi finn altså at det er sosial ulikskap i økonomi hos ungdommane i Hordaland.

I førre del såg vi at dei som oppgir at dei har hatt dårleg råd også oppgir at dei er meir einsame enn andre. Vi var nysgjerrige på om det og var andre aspekt som heng saman med inntektsnivå. I dette avsnittet har vi difor undersøkt korleis opplevinga av familieøkonomi heng saman med andre faktorar knytt til trivsel, nærmiljø og rus.

Fyrst ser vi på svarfordelinga på spørsmålet «Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?».

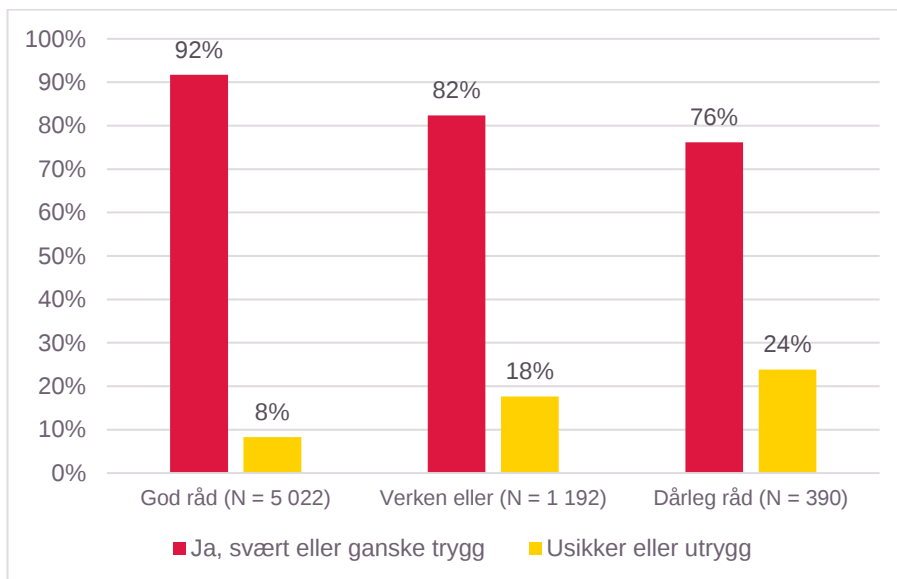

Figur 3.13: Svarfordeling på spørsmålet "Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?"

Av figur 3.13 kan vi sjå at dei aller fleste svara at dei har hatt god råd. Grunna at det er ein relativt liten del som svara at dei har dårleg råd er kategoriane her delvis slått saman. I figurane under er dei som svara «Vi har hatt god råd heile tida» og «Vi har stort sett hatt god råd» satt i gruppa «God råd», dei som svara «Vi har verken hatt god råd eller dårleg råd» er i gruppa «Verken/eller», og dei som svara «Vi har stort sett hatt dårleg råd» eller «Vi har hatt dårleg råd heile tida» er satt i gruppa «Dårleg råd».

Fyrst ser vi på korleis opplevinga av økonomisk status heng saman med tryggleik i eige nabolag.

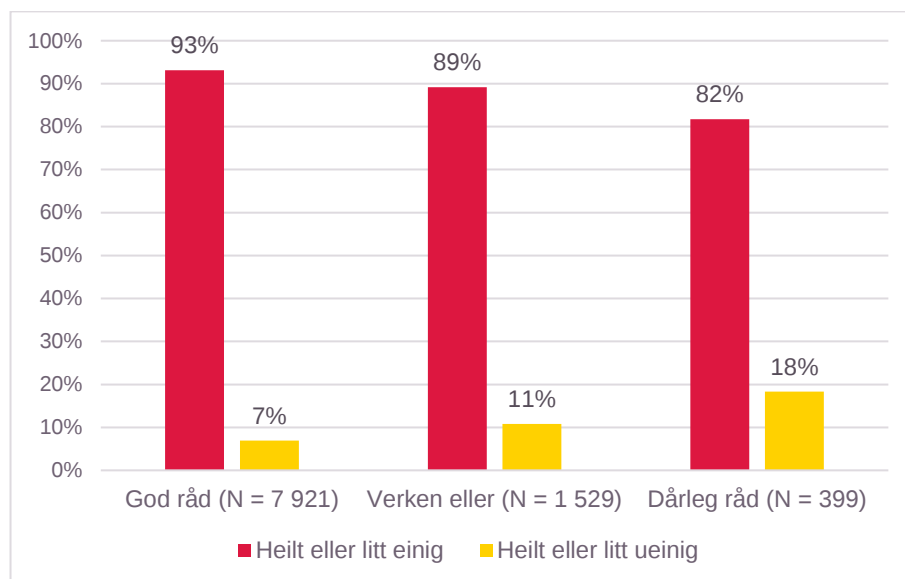

Figur 3.14: Tryggleik i eige nabolag, delt inn etter oppleving av økonomisk status

Delen som svarta at dei føler seg trygge er størst blant dei som har hatt god råd, og delen som svarta at dei ikkje kjenner seg trygg stig omvendt takt med den økonomiske situasjonen. 24 % (éin fjerdedel) av dei som har hatt dårleg råd svarta at dei er usikker eller at dei ikkje føler seg trygge. 8 % av dei som har hatt god råd svarta det same.

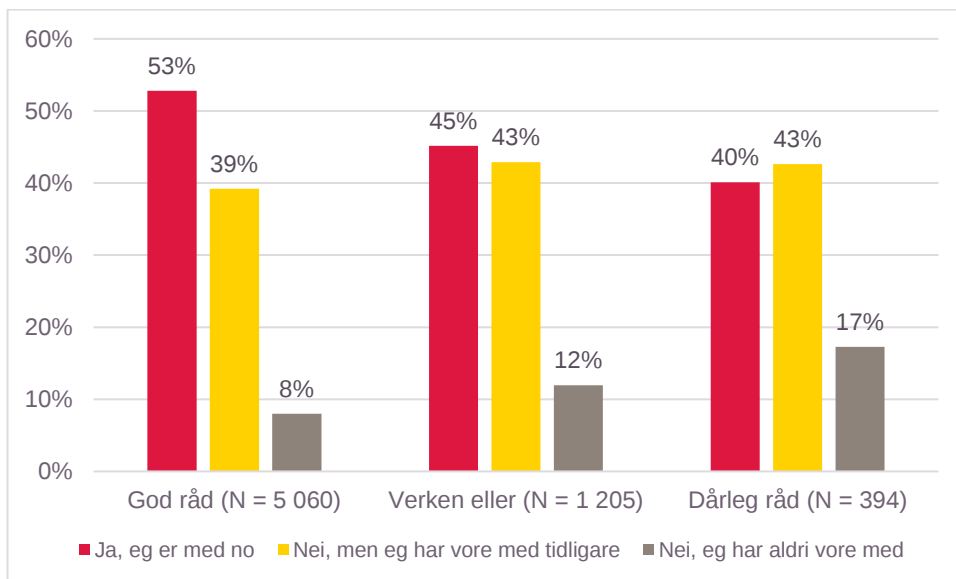
Vidare ser vi på kryssinga mellom trivsel i skulen og familieøkonomi. Ungdommane blei bedne om å ta stilling til påstanden «Eg trivast i skulen», og det er svarta på dette spørsmålet som er kryssfaktoren i figuren. Dei raude søylene er dei som er heilt eller litt einige, og dei gule søylene representera dei som er heilt eller litt ueinige i påstanden.

Figur 3.15: Delen som trivast/mistrivast i skulen, delt inn etter økonomisk status

Delen som svarta at dei trivast i skulen er langt lågare blant dei som har hatt dårleg råd enn dei som har hatt god råd. Nesten 1 av 5 blant dei som har hatt dårleg råd svarta at dei er heilt eller litt ueinige i påstanden «Eg trivast på skulen». Delen som ikkje trivast i skulen er større på vidaregåande enn på ungdomskulane i Hordaland.

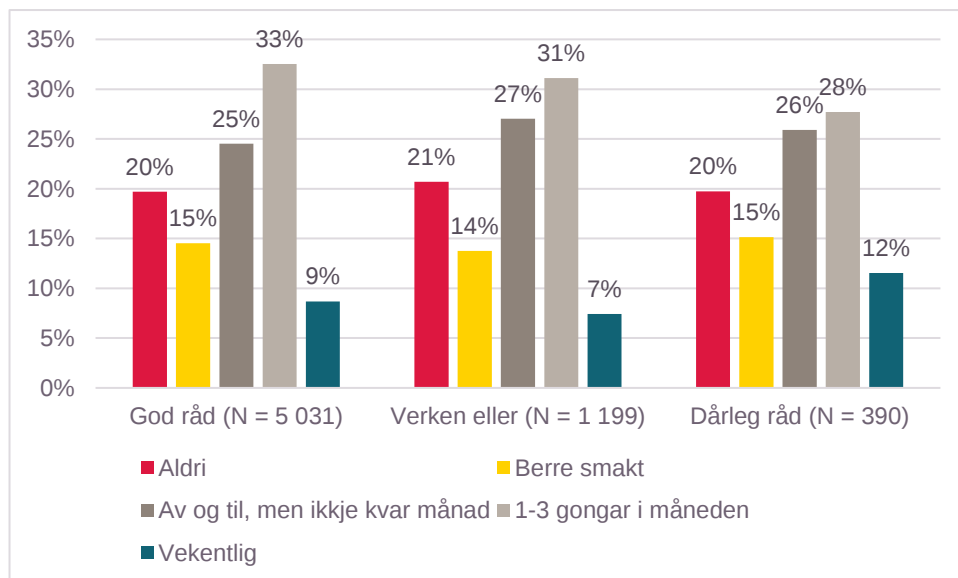
I figur 3.16 ser vi på kor aktive ungdommane er i organiserte fritidsaktivitetar delt inn etter familieøkonomi.

Figur 3.16: Medlem i organiserte fritidsaktivitetar, delt inn etter økonomisk status

Blant dei som har hatt dårleg råd er det både ein lågare del som er med på organiserte fritidsaktivitetar, og ein høgare del som aldri har vore med på slike aktivitetar. Når ein kjem til vidaregåande er det mange som sluttar på organiserte fritidsaktivitetar, men vi observera at det er ein større del blant dei som har hatt dårleg råd som sluttar. Merk at vi også såg at dei som ikkje deltek på organiserte fritidsaktivitetar er meir einsame.

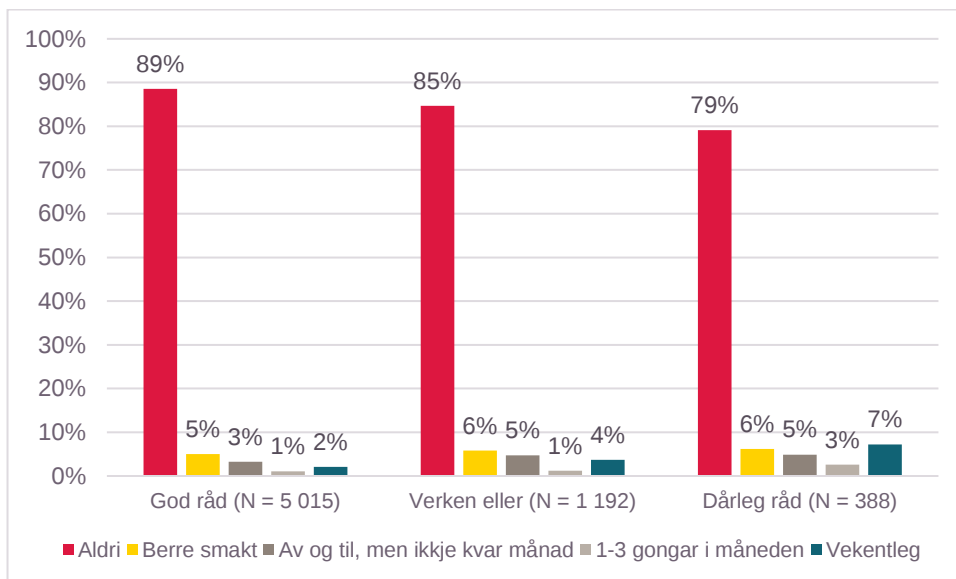
Figur 3.17 viser korleis alkoholvanane til ungdommane er delt inn etter familieøkonomi.

Figur 3.17: Alkoholkonsum, delt inn etter økonomisk status

Figur 3.17 viser at alkoholkonsumet er relativt likt i alle dei tre gruppene, den største skilnaden er at dei som har hatt dårleg råd drikker noko oftare, men også her er skilnadane relativt små (9 % mot 12 % drikker kvar veke). Når vi såg på ungdomskulen var det tydeleg at dei som har hatt dårleg råd drakk oftare enn dei som har hatt god råd. At det ikkje er store skilnader på vidaregåande kan moglegvis henge saman med at det generelt er mykje vanlegare å drikke alkohol blant dei eldre ungdommane.

Under ser vi ein tilsvarande figur der alkohol er bytta ut med hasj.

Figur 3.18: Hasjbruk, delt inn etter økonomisk status

Her er tendensen likare det vi såg i ungdomskulen. Blant dei som svarta at dei har hatt dårleg råd er det både fleire som har prøvd hasj, og dei gjer det oftare enn dei med betre råd. Her er det ein gradvis overgang frå dei som har hatt god råd til dei som har hatt dårleg råd. 1 av 5 som har hatt dårleg råd har prøvd hasj minst éin gang, det same talet for dei som har hatt god råd er 1 av 10.

Av dei som melder at dei opplever at dei har dårlegare råd enn andre er det:

- Lågare del som er med på organiserte fritidsaktivitetar
- Større del som kjenner seg utrygge i eige nærmiljø
- Lågare del som trivast på skulen
- Større del som prøver hasj

Økonomisk status har mykje å seie for utvikling av helse og ressursar i ungdommane sine liv. Tala som er presenterte i dette kapitlet viser tydeleg at vi finn sosial ulikskap knytt til ei rekkje faktorar i Hordaland. Ut frå desse funna er det ingen grunn til å tru at vi ikkje også skal kunne finne sosial ulikskap i helsefaktorar hos ungdommane. Det som startar med små skilnader i barne- og ungdomsår, utviklar seg gjennom livet til å bli større skilnader, som skip på ulik kurs. I Noreg er skilnadene i forventa levealder fem år (Folkehelseprofiler, 2017). For Hordaland er skilnadene større; 5,2 år. Dette er rett nok forventa levealder etter utdanningsnivå, men vi veit at det er sterke samanhengar mellom helse og både inntekt og utdanning. Skilnader i forventa levealder etter utdanning finn vi i alle kommunane i Hordaland som har store nok innbyggartal til at det kan visast. Ungdom som opplyser at dei har dårlegare råd enn andre finn vi i alle kommunane i Hordaland.

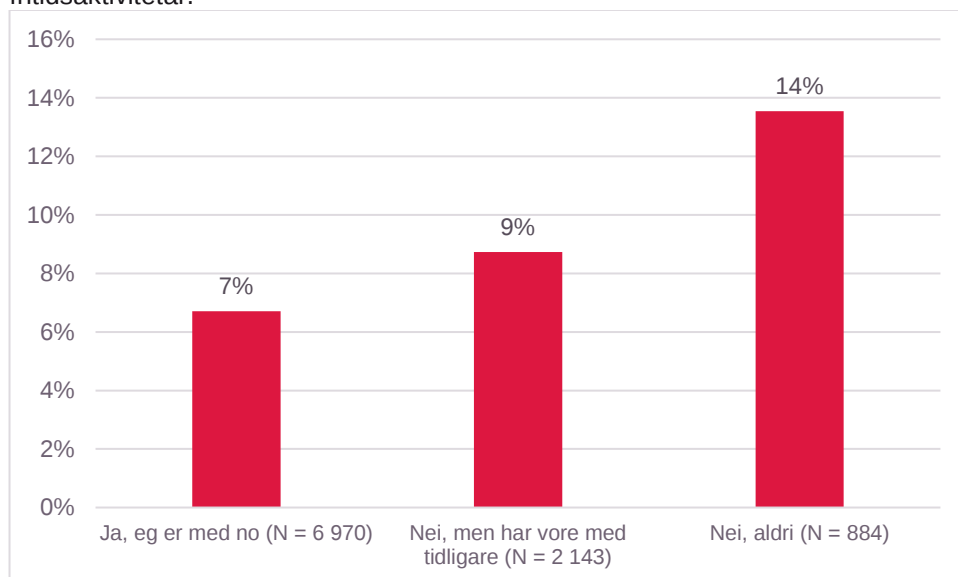
TRIVSEL I SKULEN

Det er samanheng mellom psykisk helse og læring. På den eine sida gir læring barn og unge opplevingar av meistring og trivsel, på den andre sida kan psykiske plagar hemme elevane sin læring. Studier har vist klare samanhengar mellom tilfredsheit med livet og trivsel på skolen og elevane sine prestasjoner (Folkehelseinstituttet, 2017). I folkehelseoversikta for Hordaland 2015 fann vi at det og er samanheng mellom trivsel i 10. klasse og leseferdigheiter, oppleving av mobbing, arbeidsløyse og uføretrygd i foreldregenerasjonen. Om ungdommane trivast i kvardagen eller ikkje, har derfor større ringverknader både som konsekvens og som årsak enn det ein kanskje tenkjer i første omgang.

Dei aller fleste ungdommane i Hordaland oppgir at dei trivast i skulen. Ungdommane blei i undersøkinga bedne om å ta stilling til påstanden «*Eg trivast på skulen*», der skalaen gjekk frå *heilt einig* til *heilt ueinig*.

Heretter er gruppene delt inn i dei som trivast i skulen (*som svara heilt eller litt einig i påstanden*) og dei som mistrivast (*litt eller heilt ueinige i påstanden*). 92 % av ungdommane høyrer til i gruppa som trivast i skulen. 576 ungdommar oppgir at dei ikkje trivast i skulen. Det var svært liten skilnad i trivselen når vi delte inn etter kjønn. Dette er difor ikkje vist i figur.

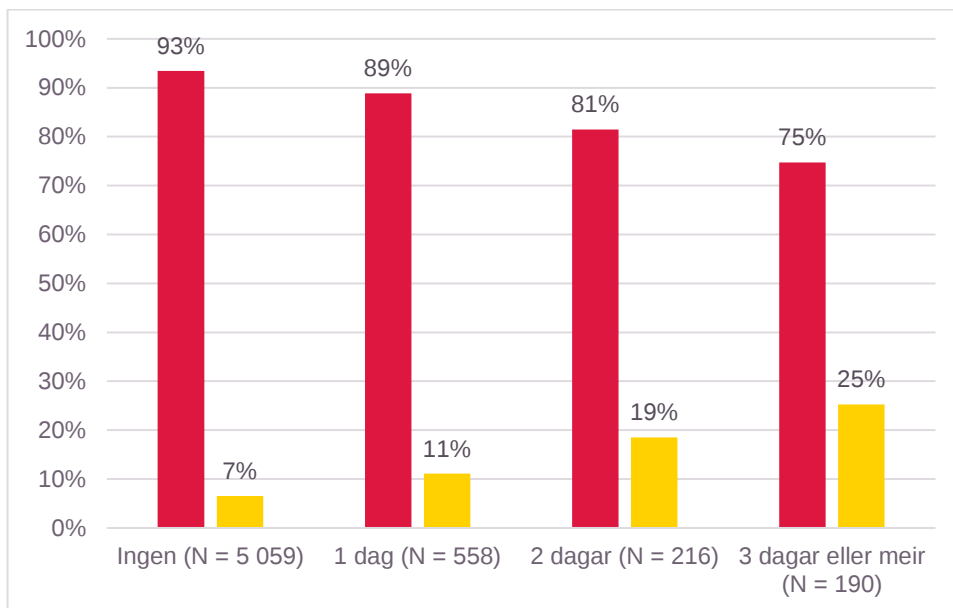
I det følgande går vi nærmare inn på kven det er som mistrivast i skulen og om vi kan finne fellestrekk mellom det å mistrivast og andre forhold. Fyrst ser vi på trivsel i skulen delt inn etter deltaking på organiserte fritidsaktivitetar.

Figur 3.19: Kor stor del som svara at dei mistrivast i skulen, delt inn etter deltaking på organiserte fritidsaktivitetar

Som tidlegare nemnt er det ein lågare del som er med på slike aktivitetar i vidaregåande alder enn blant dei yngre. Vi ser likevel at der er ein klar tendens at dei som er med også trivast betre i skulen. Figuren viser også heilt klart at dei som aldri har vore med der den største gruppa ikkje trivast i skulen. Som tidlegare vist er også dei som ikkje er med på organiserte fritidsaktivitetar meir einsame.

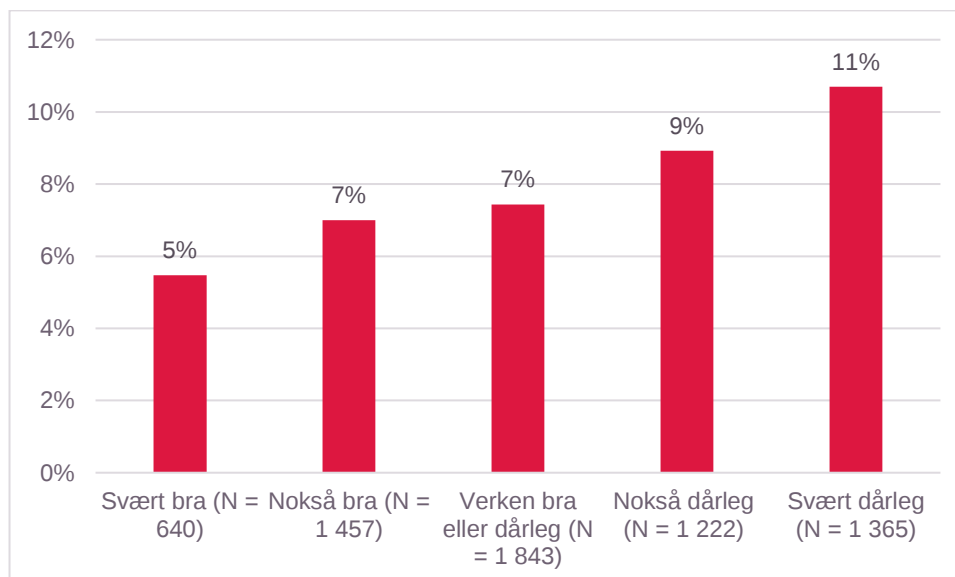
Figur 3.20 viser kryssinga mellom trivsel og skulking av skulen.

Figur 3.20: Kor stor del som svara at dei mistrivast i skulen, delt inn etter kor mykje dei skulkar

Det er nok ikkje overraskande, men det er eit mønster der dei som mistrivast i skulen også er dei som skulke ofte. Av dei som svara at dei har skulka tre dagar eller meir er det éin fjerdedel som svara at dei ikkje trivast i skulen. Sjølv om det ikkje er uventa at det er dei som mistrivast som også skulkar bør ein nok tenke gjennom kva som kom fyrst av desse to, og kanskje sjå nærmare på kvifor dei mistrivast, eller kvifor dei skulkar.

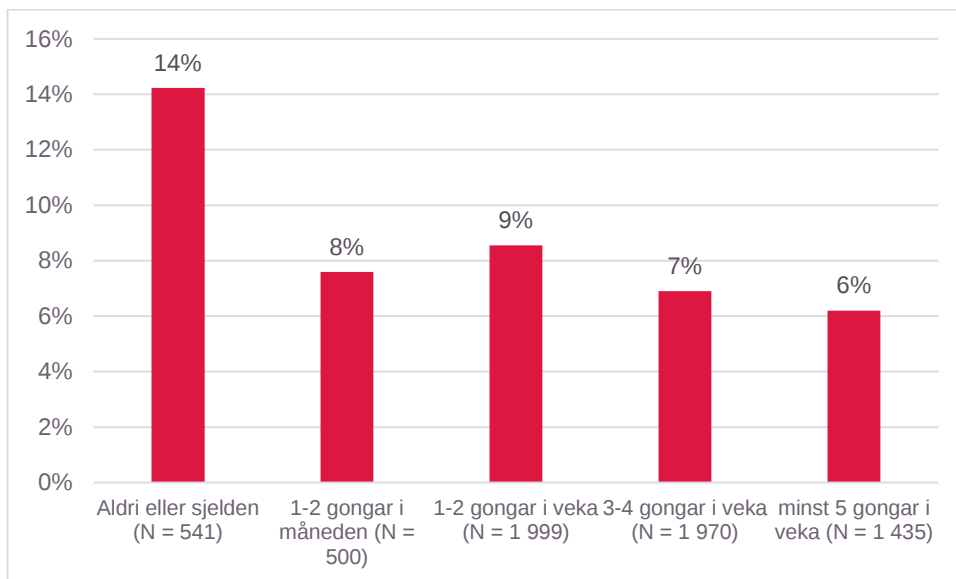
Vidare kryssar vi trivsel i skulen med korleis ungdommane opplever fritidstilbodet i nærmiljøet når det gjeld lokale for å treffe andre unge på fritida.

Figur 3.21: Delen som svara at dei mistrivast i skulen, delt inn etter korleis dei opplever fritidstilbodet i nærmiljøet når det gjeld lokale for å treffe andre unge på fritida

Ungdommane blei spurt om korleis dei opplever det faktiske tilbodet og ikkje bruken av tilbodet, men det er typisk ein sterk samanheng mellom det å nytte seg at eit tilbod og meine at det er godt. Det er ganske blanda meiningar om kor godt ungdommane meiner at fritidstilbodet når det gjeld lokale til å treffe andre unge på fritida er. Det er typisk noko som variera frå stad til stad, men kvar ungdommane bur er dessverre ikkje med her. Den største gruppa er dei som meiner at tilbodet verken er godt eller dårleg. Mønsteret vi ser er i alle fall tydeleg, og dei som meiner at tilbodet er svært bra er også dei som trivast best i skulen. Sosiale møteplassar er viktig for ungdommane.

Figur 3.22 viser trivselen i skulen kryssa med kor ofte ungdommane trenar.

Figur 3.22: Kor stor del som svara at dei mistrivast i skulen, delt inn etter kor ofte dei trenar

Figur 3.22 viser at dei som trenar minimum ein gang i månaden trivast betre enn dei som aldri eller sjeldan trenar. Det er eit stort gap mellom desse to gruppene. Dei som trenar ofte er også dei som trivast i størst grad. Men skilnadane er ikkje så store. For ungdomskulen var gapet størst mellom dei som trena minst 1 gong i veka og dei som trena sjeldnare enn det (frå 6-7 % som mistrivest blant dei som trente ofte, til mellom 9-14 % for dei som trenar inntil 2 gongar i månaden).

Oppsummert for trivsel i skulen

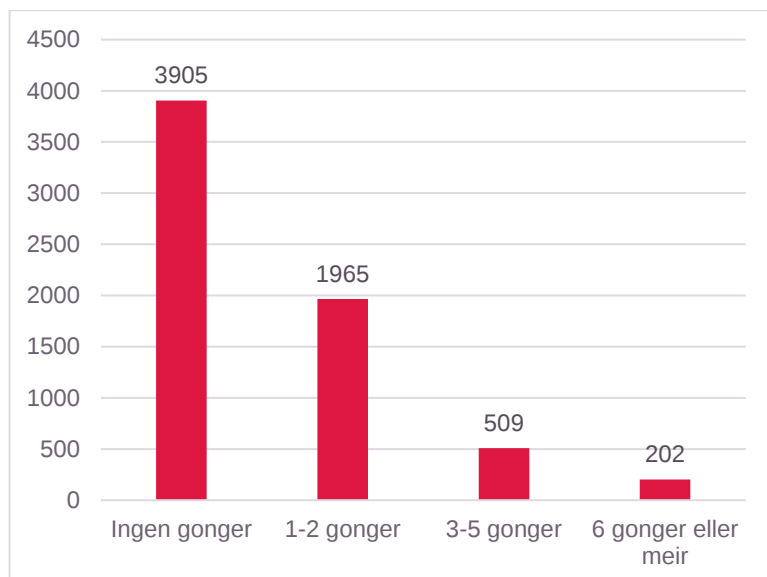
- Ingen skilnad mellom kjønn
- Dei som er med på organiserte fritidsaktivitetar
- Tett samvariasjon mellom trivsel i skulen og skulking
- Samvariasjon mellom trivsel i skulen og oppleving av lokale til å treffe andre unge på fritida
- Dei som aldri eller sjeldan trener trivast i mindre grad enn dei som trenar minst éin gong i månaden

BRUK AV SKULEHELSETENESTA

Skulehelsetenesta er eit viktig tilbod til ungdom. Vi ønskjer difor å sjå nærmare på om denne tenesta når ut til dei som treng tenestane mest. Ei undersøking frå Oslo viste at 1 av 10 brukte tenestene tre gonger eller meir i løpet av eit år. Dette er likt med det vi ser i Hordaland. Undersøkinga viste at tilbodet vart nytta av både gutar og jenter med utfordringar, særskilt av dei med depressive plagar og som opplevde mobbing. Det var fleire gutter som oppsøkte skulehelsetenesta på grunn av fysiske plagar. Konflikt i heimen var viktigare for jentene sin bruk (Finpå, 2017). I Hordaland var det flest jenter som svara at dei hadde brukt tenesta. Vi kan ikkje seie kvifor nokon vel å nytte tenesta, men vi kan seie noko om kven det er som nyttar den.

Tala for fylket kan her fortelle oss noko om tendensar for kven som nyttar tenestene i Hordaland. Dette vil vere nyttige referansepunkt i vurdering av lokale resultat. Tilbodet innan skulehelsetenesta varierer mellom kommunane, både i ressursbruk og den fysiske tilgangen i form av plassering og opningstider. Her må kommunane særskilt vurdere tilbodet i kommunen opp mot resultat. Det er også store skilnader mellom kommunane i kor stor del som opplyser at dei har brukt skulehelsetenesta. I kva grad det er samanheng mellom tilbod og bruk, må vurderast ut frå lokal kunnskap.

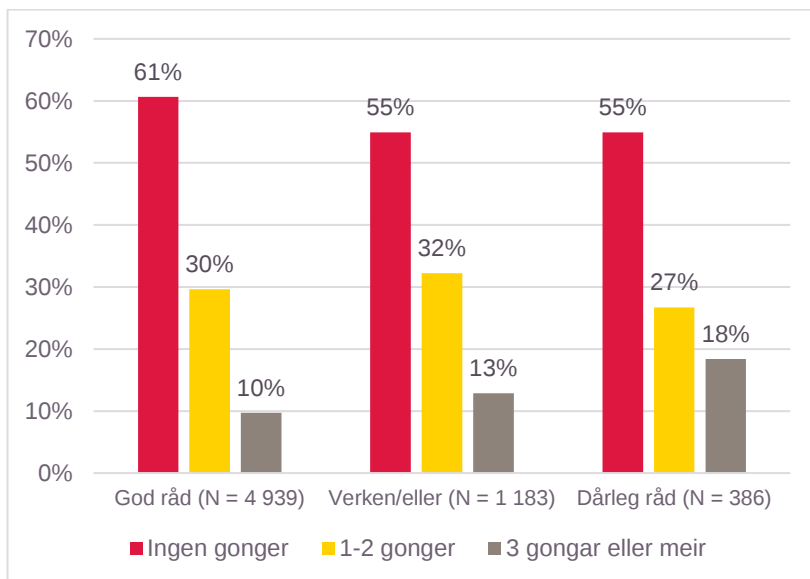
Figur 3.23 viser svarfordelinga på spørsmålet «Kor mange gonger har du brukt følgjande helseteneste i løpet av dei siste 12 månedane? – Helsesøster eller skulelege».

Figur 3.23: Svarfordeling på spørsmålet "Kor mange gonger har du brukt følgjande helseteneste i løpet av dei siste tolv månedane? - Helsesøster eller skulelege"

Om lag 41 % av elevane svara at dei har brukt skulehelsetenesta i løpet av dei siste tolv månedane. Dette er ei relativt stor gruppe, men det er ein lågare del enn det vi såg i ungdomskulen der nærmare halvparten hadde nytta skulehelsetenesta. Det er nyttig å sjå litt vidare på kven det er som nyttar denne tenesta, dette for å få eit blikk på om tenesta når ut til dei riktige.

Fyrst ser vi om der er skilnad mellom ungdommane når vi delar inn etter økonomi.

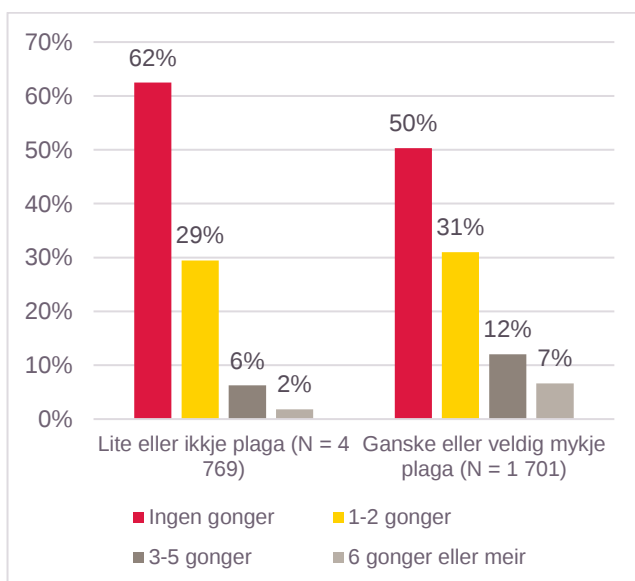

Figur 3.24: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter økonomisk status

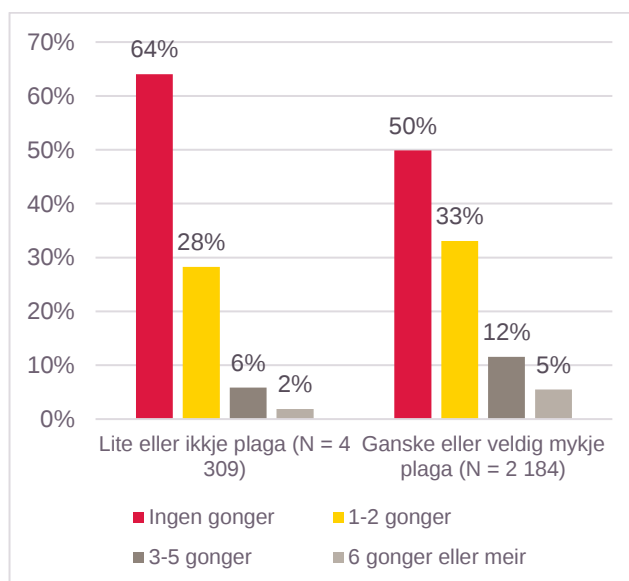
Av figuren ser vi at det er færre blant dei som har hatt god råd som oppsøker skulehelsetenesta enn blant dei som har hatt dårlegare råd. Delen som ikkje har oppsøkt skulehelsetenesta er om lag like stor for gruppa «Verken/ eller» og «Dårleg råd», men det vi ser er at blant ungdommane som svarta at dei har hatt dårleg råd er det ein relativt stor del som har oppsøkt skulehelsetenesta ofte (meir enn 3 gonger). Nærmare 1 av 5 (18 %) blant dei som har hatt dårleg råd har vore innom skulehelsetenesta meir enn 3 gonger. Dette kan moglegvis ha samanheng med det vi såg over, nemleg at unge som kom frå familiar med dårleg råd også er meir utsette for kjensla av einsemd.

Dei fire neste figurane viser kryssinga mellom å besøke skulehelsetenesta og svar på spørsmål knytt til symptom på depresjon. I alt er fire ulike spørsmål om dette med. Dei er: «Har du i løpet av den siste veka vore plaga med noko av dette:

- Følt deg einsam
- Hatt søvnproblem
- Følt at alt er eit slit
- Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert»

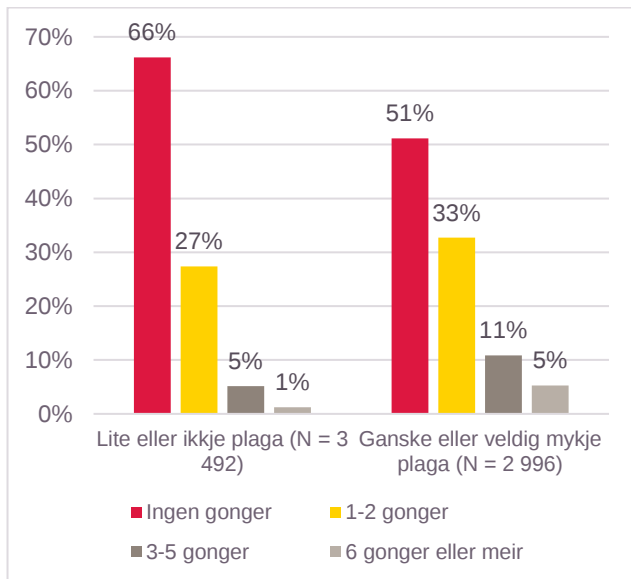

Figur 3.25: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter einsemd

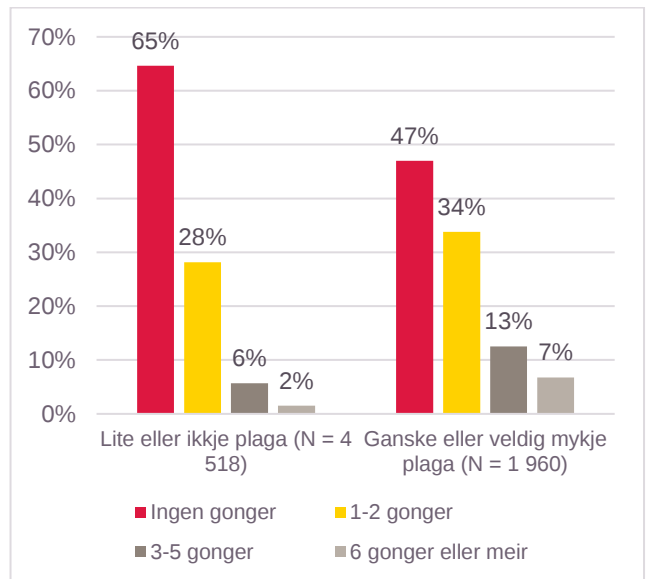

Figur 3.26: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter søvnproblem

Figur 3.27: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter kjensla av at alt er eit slit

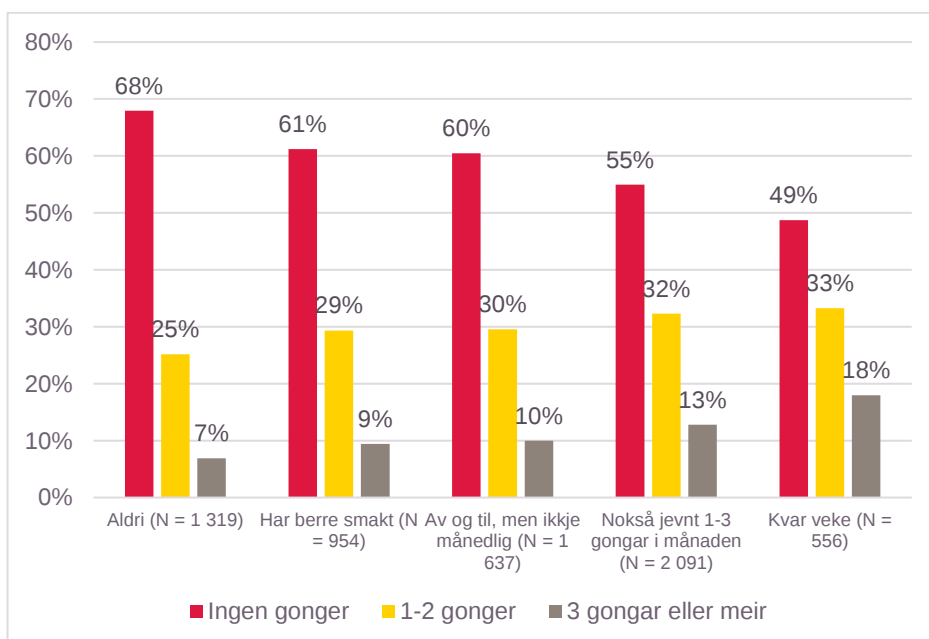

Figur 3.28: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter kjensla av ulykkelegheit, tristheit eller depresjon

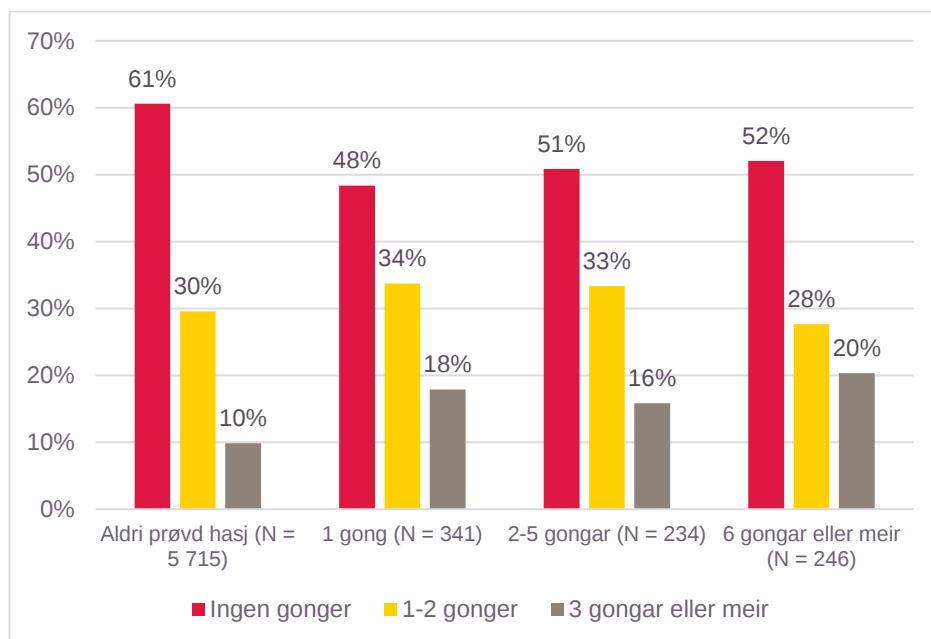
Figurane 3.25 – 3.28 er påfallande like for alle desse symptoma. Dette kan nok henge saman med at det er svært mange av ungdommane som oppgir at dei har problem med fleire av symptoma. Dette kan tyde på at det er ein del som faktisk kan seiast å ha depressive symptom, og at dette ikkje handlar om at dei berre er forbigåande plaga av for lite søvn, eller kjenner seg overarbeidd før ei skuleprøve, til dømes.

Figurane viser også at dei som er mest plaga med depresjonssymptom er også dei som nyttar skulehelsetenesta mest. Av dei som har vore ganske eller veldig mykje plaga med minst eitt av problema har mellom 49 og 53 % besøkt skulehelsetenesta, i tillegg går dei som er plaga med eit eller fleire av symptoma til skulehelsetenesta oftare enn dei som ikkje er plaga. Dette er positivt og tyder på at skulehelsetenesta når ut til dei som treng det. Men det er framleis mange som er plaga med denne typen symptom som aldri besøker skulehelsetenesta, så det er potensiale til å nå ut til fleire.

Vidare ser vi på to figurar som seier noko om bruken av rusmidlar (alkohol og hasj) og besøk til skulehelsetenesta.

Figur 3.29: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter alkoholforbruk

Figur 3.30: Besøk til skulehelsetenesta, delt inn etter hasjbruk

Både figur 3.29 og 3.30 viser at dei som nyttar seg av rusmidlar også går oftare til skulehelsetenesta enn dei som ikkje nyttar seg av dei. Av dei som drikker meir eller mindre jamleg har nærmare halvparten gått til skulehelsetenesta. Ser vi på hasjbruk spelar det mindre rolle kor ofte ein har nytta det, der går heller skillet mellom dei som aldri har prøvd og dei som har gjort det. Dette heng nok truleg saman med omfanget av dei to rusmidla. Vi såg også tidligare på samanheng mellom rus og familieøkonomi og mellom skulehelsetenesta og familieøkonomi, alle desse heng meir eller mindre saman.

Samla sett kan vi sei at

- Mange ungdom nyttar seg av skulehelsetenesta
- Dei med dårleg råd bruker helsesøster meir enn dei med god råd
- Skulehelsetenesta når i relativt stor grad ut til dei som treng det mest
- Dei som rusar seg ofte nyttar helsesøster oftare enn dei som ikkje ruser seg
- Framleis potensiale for at skulehelsetenesta kan å nå fleire

Merk at denne rapporten seier noko om samvariasjonar, men ikkje mekanismene eller drivarane av ulikskapen. Det er meint som ein indikasjon på korleis ungdommane i Hordaland har det. Rapporten kan vidare nyttast i planleggingsarbeid i kommunane og fylket.

Kjelder

Finpå, Torunn Gammelsrud m.fl (2017), *Tidsskrift for ungdomsforskning*, «Hvem går til helsesøster?»

Folkehelseinstituttet (2018) «Folkehelseprofil 2018» henta frå <https://khp.fhi.no/PDFVindu.aspx?Nr=12&sp=2&PDFaar=2018> [Lest 03.04.2018]

Bakken, Anders NOVA rapport 10/17 «Ungdata 2017 - nasjonale resultater»

Folkehelseinstituttet (2017) henta frå <https://helsedirektoratet.no/folkehelse/folkehelsearbeid-i-kommunen/veivisere-i-lokale-folkehelseiltak/utdanning-lokalt-folkehelsearbeid#sammenheng-mellom-laring-og-psykisk-helse> [lest 03.04.2018]